



Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos	
Tekijä – Författare – Author Tiina Jäppinen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Estetiikka ja green care. Esteettistä hyvinvointia luonnosta.			
Oppiaine – Läroämne – Subject Estetiikka			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu		Aika – Datum – Month and year Elokuu 2017	
		Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 50	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Luontoympäristö on tärkeä osa suomalaista hyvinvointia. Luonnossa ihaillaan maisemia, nautitaan ympäristön hiljaisuudesta, äänistä, tuoksuista ja luonnon antimista sekä koetaan jännitystä. Kokemukseen yhdistyvät muistot ja mielikuvat. Osa tästä luonnon kokemisesta on esteettistä. Vaikka luonnon merkitys on tiedetty ja tunnistettu pitkään, niin tutkimuksen ja terveyttä edistävän toiminnan kohteeksi asia nousi vasta 2000-luvulla.</p> <p>Tämä pro gradu -tutkielma on yksi yritys nostaa esteettisten arvojen ja toisaalta esteettisen piiriin kuuluvan toiminnan merkitystä siellä, missä etsitään hyvinvointia ja terveyttä luonnosta. Koska Green Care on ensimmäisiä valtakunnallisesti luonnon hyvinvointivaikutusta tutkivia ja sitä edistäviä valtakunnallisia hankkeita, käytän sitä työssäni lähteenä ja kohteena.</p> <p>Selvitän työssäni, mitä esteettisyys tarkoittaa Green Care –toiminnan kolmen ulottuvuuden – luonnon, toiminnan ja yhteisöllisyyden – kautta. Lisäksi etsin vastauksia sille, mitä estetiikka voi tarjota Green Care –palveluiden ja vaikuttavuuden kehittämiseksi. Paneudun aiheeseen kuvaamalla ensin green care –toimintaa sekä estetiikan käsitteitä. Sen jälkeen pohdin esteettisyyttä luonnossa eri näkökulmista sekä avaan, mitä tarkoitetaan esteettisellä elämällä ja hyvinvoinnilla painottaen luontokokemusta.</p> <p>Loppuun olen tehnyt kiteytyksen taulukkomuotoon siitä, mitä esteettisyys tarkoittaa tai miten se näkyy Green Care –toiminnassa. Tarkoitus ei ollut kattaa kaikkia niitä mahdollisuuksia, joita estetiikka voisi toimintaan tarjota. Mukana eivät ole esimerkiksi taiteen tekeminen, taidekasvatus tai taideterapia. Tämä työ kuitenkin osoittaa, että esteettisyys ilmenee monin eri tavoin green care –toiminnassa.</p> <p>Vaikka esteettinen kokeminen yhdistää aistimukset, kohteesta saatavan tiedon, muistot, mielikuvat ja fantasiat kokonaisvaltaiseksi kokemukseksi, esteettinen näkökulma ei ole vahvasti mukana varsinaisessa Green Care –toiminnan kehittämisessä. Painottamalla Green Care –toiminnassa esteettisen kokemisen näkökulmaa, voisi luontointervention hyvinvointivaikutusta mahdollisesti syventää. Esteettisen kokemuksen kautta voidaan hyvinvointi-, terveys- ja virkistyspalveluihin myös rakentaa tuotteita, jotka voisivat palvella luonnosta saatavaa hyvinvointivaikutusta. Esteettisen kokemuksen ja hyvinvoinnin näkökulmaa voitaisiin mahdollisesti soveltaa nykyistä enemmän osana niin julkista kuin yksityistä terveys- ja hyvinvointipalveluita.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Estetiikka, ympäristöestetiikka, esteettisyys, elämys, kauneus, green care, hyvinvointi, hoivapalvelut			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston pääkirjasto (Kaisa-talo)			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

HELSINGIN YLIOPISTO

# Estetiikka ja green care

Esteettistä hyvinvointia luonnosta

Tiina Jäppinen  
Pro gradu -tutkielma  
Estetiikka  
Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos  
Humanistinen tiedekunta  
Helsingin yliopisto  
13.8.2017

## Sisällysluettelo

1	Johdanto .....	1
2	Green care - hoivaa ja voimaa luonnosta.....	3
2.1	Green Care toimintana.....	5
2.2	Toiminnan arvot ja kehittäminen.....	8
3	Estetiikan käsitteistä .....	12
3.1	Kauneuden historiaa .....	13
3.2	Puhe kauniista ja estetiikasta .....	16
3.3	Esteettinen arvo ja ylevä.....	20
4	Esteettisyys luonnossa .....	24
4.1	Tietoperustainen ympäristöestetiikka.....	26
4.2	Ei-tietoperustainen ympäristöestetiikka .....	29
5	Esteettinen elämä ja hyvinvointi.....	33
6	Esteettisyys ja green care.....	38
6.1	Estetiikan määrittelyn haasteet.....	38
6.2	Luonto, toiminta ja yhteisö.....	39
6.3	Johtopäätökset .....	43
	Lähteet.....	46

## 1 Johdanto

Luontoympäristö on tärkeä osa suomalaista hyvinvointia. Siellä ihaillaan maisemia, nautitaan ympäristön hiljaisuudesta, äänistä, tuoksuista ja luonnon antimista sekä koetaan jännitystä. Kokemukseen yhdistyvät muistot ja mielikuvat. Osa näistä luontokokemuksista on esteettisiä.

Vaikka luonnon merkitys on tiedetty ja tunnustettu pitkään, niin tutkimuksen ja terveyttä edistävän toiminnan kohteeksi asia nousi vasta 2000-luvulla. Esimerkiksi Green Care –toiminta käsitteenä esiteltiin Suomessa ensimmäistä kertaa vuonna 2006. Sen tarkoituksena on tuottaa ihmisille hyvinvointivaikutuksia, jotka syntyvät luonnon elvyttävyyden, luonnossa tekemisen ja toimimisen kautta sekä luonnossa tapahtuvissa erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Toiminnan kehittämiseen kaivataan lisää moni- ja poikkitieteellistä tutkimusta, joiden avulla palvelujen laatua ja toimintakäytäntöjä voidaan kehittää. Estetiikka voisi tarjota tällaista sektorirajat ylittävää yhteistyötä sekä yhteistä käsitteistöä ja tutkimustietoa.

Estetiikkaa on sovellettu yhä enemmän taiteen kentän ulkopuolisiin asioihin. Esteetikot ovat kiinnostuneita laajemminkin niin rakentamattoman kuin rakennetunkin ympäristön viihtyisyyden merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille. Esteettisiä arvoja ja mahdollisuutta kokea esteettisiä elämyksiä on alettu pitää osana hyvää elämää. Kun puhutaan hyvinvoinnista on vaikea olla puhumatta myös estetiikasta. Vaikka esteettisten arvojen merkitys voidaan osoittaa yhteiskunnassa monin tavoin, on ihmetelty, miksi esteettisestä hyvinvoinnista ja hyvästä elämästä on kirjoitettu silti niin vähän.

Tämä tutkielma on yksi yritys nostaa esteettisten arvojen ja toisaalta esteettisen piiriin kuuluvan toiminnan merkitystä siellä, missä etsitään hyvinvointia ja terveyttä luonnosta. Koska Green Care on ensimmäisiä valtakunnallisesti luonnon hyvinvointivaikutusta tutkivia ja sitä edistäviä valtakunnallisia hankkeita, käytän sitä työssäni lähteenä ja kohteena. Haluan tietää, mitä esteettisyys tarkoittaa Green Care –toiminnan kolmen ulottuvuuden – luonnon, toiminnan ja yhteisöllisyyden – kautta. Haluan tietää, mitä estetiikka voi tarjota Green Care –palveluiden ja vaikuttavuuden kehittämiseksi.

Esittelen ensin Green Care –toimintaa. Sen jälkeen avaan estetiikan käsitteitä ja kerron, miten kauneus on ymmärretty estetiikan historiassa, miten estetiikasta puhutaan ja avaan lisäksi joitain esteettisyyden piiriin kuuluvia muita käsitteitä.

Luvussa neljä esittelen ympäristöestetiikan kaksi päälinjaa. Ensimmäisessä tietoperustaisessa suuntauksessa korostetaan tiedon ja etenkin ekologisen tiedon merkitystä luonnon esteettisyyden kokemisessa. Toisessa ei-tietoperustaisessa ympäristöestetiikan suuntauksessa pidetään tärkeänä myös luonnon moniaistista kokemista ja ruumiillista vuorovaikutusta.

Luvussa viisi kerron, mitä muita näkökulmia viime vuosina on noussut ihmisen ja ympäristön esteettisestä kohtaamisesta ja mitä esteettinen elämä tai esteettinen hyvinvointi tarkoittaa.

Viimeisessä luvussa teen yhteenvetoa siitä, miten esteettisyys ja green care kohtaavat estetiikan käsitteissä, ympäristöestetiikassa ja edelleen viime vuosina heränneessä esteettisen elämän ja hyvinvoinnin näkökulmissa.

Aloitin estetiikan opinnot aikoinaan Päijät-Hämeen kesäyliopiston avoimen yliopiston kesäkurseilla. Estetiikka jaoteltiin tuolloin kolmeen pääalueeseen eli kysymykseen kauneudesta, taidefilosofiaan ja taidekriittisiin. Samaan aikaan Suomessa kasvoi kiinnostus ympäristöestetiikkaan ja Suomeen perustettiin Kansainvälinen Soveltavan Estetiikan Instituutti. Sain huomata, että estetiikka oli paljon muutakin kuin taiteen tutkimusta.

Avoimessa yliopistossa Lahdessa Martti Honkanen innosti kurssilaisia etsimään estetiikan aiheita perinteisen taidemaailman ulkopuoleltakin. Se onnistui hyvin. Olimme heterogeeninen opiskelijoiden ryhmä nuorista eläkeläisiin, joilla jokaisella oli omat lähtökohtansa ja motiivinsa aineeseen. Kesäyliopiston ilta- ja viikonloppukurseilla käytiin monia filosofisia keskusteluja madon estetiikasta hiekkamonttujen ympäristökritiikkiin. Nyt kolmekymmentä vuotta myöhemmin estetiikka kiinnostaa yhtenä inhimillisen elämän perustarpeena. Tämä pro gradu - tutkielma jatkaa kauan sitten alkanutta opiskelua ympäristöestetiikan polulla green care -hengessä.

## 2 Green care - hoivaa ja voimaa luonnosta

Esittelen tässä luvussa green care –käsitettä ja sitä, miten se on määritelty Suomessa. Sen jälkeen tarkastelen, miten toimintaa halutaan kehittää eri hallinnon alueilla, millaisia arvoja toimintaan on liitetty ja miten sen vaikuttavuutta, jonka tavoitteena on tuottaa ihmiselle hyvinvointia ja kuntoututumista, mitataan.

Luonnon merkitystä ihmisten hyvinvoinnille on tutkittu Suomessa paljon. Esimerkiksi Tampereen yliopistossa on pohdittu 1990-luvulta lähtien mielipaikkoihin ja mielipaikkojen sekä luontoon liittyvää ympäristöpsykologiaa. Helsingin yliopistossa on tehty terapeuttiseen puutarhatoimintaan ja viherympäristöjen kuntouttavaan käyttöön liittyvää tutkimusta 2000-luvulta lähtien. Itä-Suomen yliopistossa on analysoitu laajasti ihmisen ja eläimen välistä vuorovaikutusta. Jyväskylän yliopistossa on tutkittu ekososiaalista sosiaalityötä. Metsätutkimuslaitoksella on ollut GreenHealth –tutkimusohjelma (2011–2015), jossa on selvitetty metsäympäristön ja viheralueiden merkitystä eri kohderyhmille. (Soini ja Vehmasto 2014, 17.)

Green care –käsite tuli suomalaiseen keskusteluun mukaan vuonna 2006 silloisen<sup>1</sup> Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen kautta. MTT osallistui eurooppalaiseen yhteistyöhön, jonka teemana oli maatilojen Green Care –toiminta<sup>2</sup>. MTT kartoitti luontolähtöistä toimintaa maaseudun kehittämisen näkökulmasta ja oli luonteeltaan myös yhteistyökuntapoliittisista. (Soini ja Vehmasto 2014, 8.)

Yksitoista vuotta green care –käsitteen tulosta Suomeen nostavat Tyrväinen, Savonen ja Simkin (2017, 3–7) esiin uuden ”terveysmetsät” –käsitteen. Luonnonvarakeskuksen kustantamassa julkaisussa he pohtivat muun muassa sitä, millainen voisi olla suomalainen terveysmetsä ja tarvitaanko niitä. Julkaisun tiivistelmässä todetaan, että luontoympäristöt palauttavat stressistä, houkuttelevat liikkumaan ja tukevat eri tavoin kansalaisten terveyttä. On havaittu, että eri puolella maailmaa tutkitaan yhä enemmän paitsi maaseudun niin laajemminkin luontoympäristön ja metsien vaikutusta terveyteen. Muualla maailmassa

---

<sup>1</sup> Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT, Metsätutkimuslaitos Metla, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos RKTL sekä maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus Tiken tilastotuotanto yhdistyivät vuoden 2015 alussa Luonnonvarakeskukseksi. <http://www.lume.fi>

<sup>2</sup> Green Care in Agriculture, COST 866

tutkimuksista saatua tietoa on sovellettu onnistuneesti käytäntöön ja esimerkiksi perustettu terveys- ja terapiametsiä.

Japanissa terveismetsiä varten on kehitelty sertifikaatti. Sertifikaatin saaminen edellyttää metsän laadun ja sen psykologisten ja fysiologisten vaikutusten todistamista. Etelä-Koreassa terveyttä edistävään metsään voi mennä erityisen ohjaajan kanssa. Etelä-Korean metsähallituksen sertifioimat oppilaitokset ovatkin kouluttaneet tarkoitukseen jo 165 ohjaajaa. Myös Yhdysvalloissa on herätty metsäluonnon hyvää tekevän vaikutuksen kaupallistamismahdollisuuksiin ja alettu kouluttaa metsäretkiä myyviä luonto- ja metsäterapeutteja. (Tyrväinen ym. 2017, 14–15.)

Vaikka Luonnonvarakeskuksen uudessa ”Kohti suomalaista terveismetsän mallia” – julkaisussa ei mainita green care –käsitettä, myös tällä mallilla tarkoitetaan luontolähtöisten palveluiden kehittämistä siten, että niillä edistetään ihmisten terveyttä ja hyvinvointia. Tyrväinen, Savonen ja Simkin (2017, 20) toteavat, että meillä kannattaa jatkaa suomalaisen terveismetsän tuoteidean ja suunnitelman kehittämistä ja hyödyntämistä niin sosiaali- ja terveyssektorin kuin vapaa-ajan ja matkailun palveluissa. Green Care –toiminnan määrittelyssä näin on jo aiemmin tehtykin vaikkakin vahvasti hyvinvointivaikutuksen näkökulmasta.

Green care –termillä ei ole vakiintunutta suomenkielistä käännöstä.

Englanninkielinen käsite *green care* sisältää viittauksia luontoon ja hoivaan, jotka molemmat ovat laajoja ja monimerkityksellisiä käsitteitä (Soini, Ilmarinen, Yli-viikari ja Kirveennummi 2011, 321).

Suomalaisessa green care –toiminnan tutkimuksessa ja verkostoissa on päädytty käyttämään termin suomenkielisenä vastineina useampaa käsitettä riippuen toiminnan sisällöistä: luontohoivan eli vihreän hoivan sekä luontovoiman eli vihreän voiman –käsitteitä. Luontohoivan palvelut tuotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön alaisuudessa. Luontovoimalla tarkoitetaan muita terveyttä ja hyvinvointia ylläpitäviä palveluita. (Green Care Finland ry:n verkkosivut.)

Green care –termille ei näyttäisi olevan suoraa suomalaista käännöstä. Edellä mainitut käsitteet ”luontohoiva”, ”luontovoima”, ”viherhoito”, ”viherhoiva” tai ”terveismetsä” eivät ole vakiintuneita suomenkielen sanoja (tarkistettu Suomen

kielten tutkimuskeskuksen verkossa olevasta sanakirjasta 19.3.2017). Käsitteiden käytön kannalta on hyvä huomata, että mikä tahansa luonnossa tapahtuva tekeminen tai liikkuminen ei ole edellä mainitun Green Care –toiminnan mukaista luontolähtöistä ja ammattimaista toimintaa, vaan suomenkieliset vastineet kuvaavat myös toiminnan laatua.

Käytänkin tässä tutkielmassani green care –käsitettä kahdella kirjoitustavalla. Kun kirjoitan käsitteen isoilla kirjaimilla ”Green Care”, tarkoitan sillä tuotemerkkimäistä toimintaa Suomessa, jonka Green Care –verkosto ja asiaa tutkineet yhteisöt ovat yhdessä sopineet. Kun kirjoitan sanan pienillä kirjaimilla ”green care”, viittaan green care –kaltaiseen toimintaan ylipäänsä sisältäen paitsi Green Care- myös GreenHealth- tai Terveysmetsän kaltaisen toiminnan.

Luonnonvara-alan, sosiaali- ja terveysalan, kasvatusalan tai matkailu- ja virkistysalan toimijat painottavat green care -toiminnassa erilaisia näkökulmia. Vaikka käsite on laaja ja erilaiset sosiaaliset ryhmät sitoutuvat siihen omista näkökulmistaan, kaikki tuntuvat olevan samaa mieltä luonnon myönteisestä merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille (Soini 2014, 18–19). Suomalaisen green care –toimintatavan tunnusmerkit täyttävästä toiminnasta puhutaan myös muilla termeillä, kuten ”Green Health”, ”Green Wellbeing” ja ”kestävän kehityksen kasvatus” (Vehmasto 2014, 47). Luontolähtöisillä hyvinvointipalveluilla tarkoitetaan toimintaa, jolla luontoympäristöä käyttämällä edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämän laatua.

## **2.1 Green Care toimintana**

Green care on luontoon ja maaseutuympäristöön liittyvää ammatillista toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua. Siinä käytetään erilaisia eläin- ja luontoavusteisia menetelmiä, kuten ratsastusterapiaa, sosiaalista ja terapeuttista puutarhatoimintaa tai maatilojen kuntouttavaa toimintaa. (Green Care Finland ry:n verkkosivut 11.2.2017.)

Green care voidaan ajatella yksinomaan luonnonympäristöön tai maatilalle liittyvänä toimintana. Useissa Euroopan maissa tekeminen on painottunut maatilaympäristössä tapahtuvaan hoivamaatalouteen. (Soini ja Vehmasto 2014, 10.) Luonnon elementtejä voidaan kuitenkin tuoda ja käyttää myös kaupunki- ja laitosympäristöissä.



Vuonna 2011 Suomessa alkoi valtakunnallinen maaseudun kehittämishanke<sup>3</sup>, jossa etsittiin ja luotiin yhteisiä rakenteita sekä sisältöjä suomalaiseen green care – toimintaan. Tarkoituksena oli selkeyttää käsitettä sekä luoda kokonaiskuvaa luontolähtöisistä hyvinvointia tukevista palveluista ja toiminnasta. Lisäksi pohdittiin, miten alalla voisi kehittää laadunhallintaa, koulutusta ja toimijoiden välistä yhteistyötä. (Vehmasto toim. 2014, 3; Green Care Finland ry:n verkkosivut.)

Green Care –toiminnan tavoitteena on edistää ja ylläpitää ihmisen hyvinvointia ja terveyttä. Siinä luontoa käytetään tavoitteellisesti ihmisten hyvinvoinnin ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. Green Care on luonnon tietoista, vastuullista ja ammatillista hyödyntämistä sosiaali-, terveys- ja kasvatuspalveluissa. Tarkoituksena on tuottaa hyvinvointivaikutuksia, jotka syntyvät ihmiselle luonnon elvyttävyyden, luonnossa toimimisen kautta sekä yhdessä olemisen kautta. (Vehmasto toim. 2014, 5; Soini K. toim. 2014, 3.)

Toiminta on luontolähtöistä eli sitä tehdään erilaisissa ympäristöissä, kuten metsässä, puutarhassa, maatilalla tai puistoissa. Toiminta voi olla luontolähtöistä myös sisätiloissa (Soini ja Vehmasto 2014, 11.) Esimerkiksi tiloihin tuodut viherseinät, askartelu luonnon elementeistä ja maisemataulut voivat olla myös tavoitteellista Green Care –toimintaa.

Mikä tahansa luonnossa tai luontoelementeillä tapahtuva hyvinvointitoiminta ei täytä kuitenkaan suomalaisen Green Care –toiminnan tunnusmerkkejä. Toiminnan pitää olla hyvinvointivaikutusten kannalta tavoitteellista, ammatillista ja vastuullista. (Vehmasto 2014, 39–47.)

Green Care -toiminnan kolme peruselementtiä ovat luonto, toiminta ja yhteisö. Näistä luonto voi toimia sekä tapahtumapaikkana, kohteena kuin välineenäkin. Tapahtumapaikkana se on silloin, kun ollaan esimerkiksi metsäpolulla tai järvellä soutamassa. Kohteeksi se muuntuu silloin, kun ihailemme maisemaa tai kuuntelemme luonnon ääniä. Välineenä luonto toimii silloin, kun keräämme luonnosta materiaalia taideteokseemme tai kävelemme metsässä kävelyreittiä pitkin. (Soini ja Vehmasto 2014, 11.)

---

<sup>3</sup> VoiMaa! Green Care –yrittäjyydestä elinvoimaa maaseudulle (2011-2013) on ollut valtakunnallinen maaseudun kehittämishanke.

Toinen hyvinvointikokemuksen elementti on toiminta, joka yhdistää ihmisen ympäristöönsä ja luo mahdollisuuden kokemuksille ja oppimiselle (Soini ja Vehmasto 2014, 11). Toiminnalla tarkoitetaan esimerkiksi luonnossa kävelyä, ympäristön tarkkailua, leikkiä, maisemamaalausta, eläinten hoitamista tai vaikkapa käpyjen keräilyä. Luonnossa toimimalla ihmisellä on mahdollisuus kokea ja oppia ympäristöstä. Luonto tarjoaa virikkeitä erilaiseen toimintaan.

Kolmas Green Care –toiminnan peruselementti on yhteisö, joka tarjoaa osallisuuden. Yksilö voi toimia vuorovaikutuksessa niin ihmisten, eläinten, luontoympäristön kuin tietyn paikan kanssa. Yhdessä tekeminen luo yhteisöllisyyden tunnetta, ja vuorovaikutus kiinnittää yksilön yhteisöön ja tuo hyväksynnän tunteen. Yhteisön tuki saattaa suojella terveyttä ja lisätä tällä tavoin tavoiteltua hyvinvointivaikutusta. (Soini ja Vehmasto 2014, 11.)

Green Care –toiminnan tavoitteena oleva hyvinvointivaikutus syntyy, kun edellä mainittuja elementtejä käytetään eri tavoin yhdistämällä ja painottamalla.

Soini ja Vehmasto (2014, 15) jakavat Green Care –toiminnan palvelumarkkinat Suomessa kahteen: luontohoivaan ja luontovoimaan. Luontohoiva tarkoittaa julkisen sektorin vastuulla olevia hoivan ja kuntoutuksen palveluita. Toimintaa ohjaa yleensä lainsäädäntö ja ohjeistukset. Monet luontohoivan palvelut edellyttävät sitä toteuttavilta sosiaali- tai terveystieteiden koulutusta tai yhteistyötä koulutettujen tahojen kanssa. Luontohoivan asiakkaat ovat jollain tavalla muita haavoittuvammassa asemassa. Heillä on esimerkiksi kuntoutuksen tai hoivan tarve tai he ovat syrjäytyemisvaarassa. Luontovoiman palveluiksi jaotellaan taas erilaiset luonnosta vaikutusta ammentavat hyvinvointipalvelut sekä luontolähtöiset harrastus-, kasvatusta ja opetuspalvelut. Niitä tuottavat monet eri tahot, eikä niitä ole määritelty tarkasti lainsäädännöllä paitsi kasvatusta palvelut.

Green Care –palvelut voidaan ryhmitellä kolmeen palvelutyypin: 1) hoiva, kuntoutus ja aktivoiva sosiaalityö, 2) sosiaalipedagogiikka ja kasvatusta sekä 3) virkistys- ja hyvinvointi (Soini ja Vehmasto 2014, 15; Vehmasto 2014, 34–38).

Hoiva, kuntoutus ja aktivoiva sosiaalityö –palvelut tarkoittavat Vehmaston (2014, 34) mukaan esimerkiksi kuntoutusta ja kuntouttavaa sosiaalityötä luonnossa, puutarhassa, eläinten parissa tai maatalo-avusteista terapiaa. Tälle palvelun alueelle

sisältyvät myös esimerkiksi päivätoiminta ja sosiaalinen työllistäminen. Tälle alueelle kuuluvat myös luonnon parissa toimiva perhetukitoiminta tai sosiaalinen loma-, leiri-, virike- ja harrastustoiminta.

Lapsille ja nuorille tarkoitettua elämyspedagogiikkaa voidaan käyttää myös hoivana ja kuntouksena, jolloin Green Care –palvelu liittyy kasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan. Toiminta voi olla ennalta ehkäisevää tai luontoon liittyvää varhaiskasvatusta, kuten leirikouluja tai erilaista harrastustoimintaa. (Vehmasto 2014, 34.)

Kolmas Green Care -palvelutyyppejä ovat virkistys- ja hyvinvointipalvelut erityisryhmille. Tällaista on esimerkiksi esteetön luontoliikunta, kuten pyörätuolin kanssa kuljettavat kulkureitit. Tähän kategoriaan kuuluvat myös sellaiset työhyvinvointipalvelut, joissa haetaan energiaa ja voimia työntekoon luonnosta. Tähän ryhmään sisältyvät myös kalastusmatkat ja sieniretket, joiden tavoitteena on luonnosta lähtevä hyvinvointivaikutus – ei siis pelkkä kalojen tai sienten saanti. (Vehmasto 2014, 35.)

## **2.2 Toiminnan arvot ja kehittäminen**

Green care –toiminnan kehittäminen liittyy monen eri hallinnon ja politiikan alueille. Sosiaali- ja terveysministeriön toimialan alle menevät hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, sote-palveluiden järjestäminen sekä työsuojelu ja tasa-arvoasiat. Maa- ja metsätalousministeriötä kiinnostaa green care maaseudun elinkeinojen kehittämisen näkökulmasta. Työvoimahallinto pohtii toiminnan työllistävää vaikutusta. Koska asia kiinnostaa montaa eri toimialaa Sitra ja MTT (nyk. Luonnonvarakeskus) perustivat poikkihallinnollisen työryhmän yhteistyön lisäämiseksi. Ryhmä kokosi yhteen 10 kehittämiskohtaa, joilla luontolähtöistä toimintaa voitaisiin viedä eteenpäin. (Soini ja Vehmasto 2014, 21.) Esittelen seuraavassa tämän työn kannalta mielenkiintoiset kehittämiskohteet.

Työryhmä nosti esiin arjen ympäristöjen merkityksen. Rakennetut ympäristöt ja viheralueet pitäisi suunnitella niin, että niissä huomioidaan luonto- ja ympäristönäkökohdat. Oletuksena on, että silloin suunnittelun perustana ovat moniaistillisuus, ekologisuus, esteettömyys, esteettisyys, kestävyys ja käytettävyys. (Soini ja Vehmasto 2014, 21.)

Työryhmä korosti moniammatillisuuden merkitystä. Luontolähtöinen hyvinvointiala on laaja ja siihen voi kuulua myös esimerkiksi taidekasvatus. Edelleen työryhmä nosti esiin moni- ja poikkitieteellisen tutkimuksen merkityksen, jonka avulla voidaan kehittää palvelujen laatua ja toimintakäytäntöjä. Tärkeänä pidettiin myös sektorirajat ylittävää yhteistyötä sekä yhteistä käsitteistöä ja viestintää.

Estetiikalla tieteenalana olisi varmaankin annettavaa (arjen) ympäristöjen esteettisen arvottamisen ja esteettisen kokemuksen näkökulmista. Samoin estetiikka voi tuoda green care –toimintaan erilaisia ei-materiaalisten asioiden tutkimiseen liittyvää tietoa ja käsitteistöä.

Lääperin ja Puromäen (2014, 66) mukaan Green Care –toiminta perustuu luontosuhteelle, jossa painotetaan luonnon elvyttävyyden ja luontosuhteen arvostamista ja ympäristövastuullisuutta. Lisäksi korostetaan kotimaisuutta ja paikallisuutta. Toiminnan eettiset lähtökohdat ovat Lääperin ja Puromäen mukaan silti vasta muotoutumassa. Green Care –ajattelun arvoja ovat esimerkiksi asiakkaan arvostaminen ja kunnioittaminen, luonnon kestävä käyttö ja eläinten hyvinvointi. Luonnon hyödyntäminen on tietoista ja tavoitteellista. Toiminnassa noudatetaan palvelun toimialaan liittyviä periaatteita ja säädöksiä sekä ammattietiikkaa. Asiakassuhteita hoidetaan vastuullisesti ja asiakas kokee suhteen luottamuksellisena. Häntä kunnioitetaan ja hänen vahvuutensa tunnustetaan. Asiakkaiden kanssa toimimiseen kuuluvat kokemuksellisuus ja osallisuus. Asiakkaalla on mahdollisuus kokea green care –toiminnassa myös yhteisöllisyyttä.

Lääperi ja Puromäki (2014, 84) nostavat esiin Green Care -toiminnassa myös moniammatillisen yhteistyön, turvallisuusasiat (mt 67) ja palvelusta riippuen omavalvontasuunnitelman tekemisen (mt 69). Toiminnan laatua voi osoittaa sertifiikaateilla, tuotemerkeillä ja laatujärjestelmin (mt 70–72).

Kuten aiemmin on kerrottu, Green Care -toiminnalla tarkoitetaan luonnon tietoista, vastuullista ja ammatillista käyttöä monipuolisesti eri sosiaali-, terveys- ja kasvatuspalveluissa (Soini 2014, 3). Green Care -toiminnan tavoitteena on vahvistaa ja lisätä palvelujen hyvinvointivaikutusta, mutta miten toiminnan vaikuttavuus voidaan mitata ja osoittaa?

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän rahoittaman tutkimuksen tavoitteena oli hahmottaa Green Care -toiminnan vaikutukset ja vaikuttavuus (CareVA)<sup>4</sup>. Vaikka selkeitä vastauksia kysymykseen ei saatu, CareVA -tutkimus antaa hyvän lähtökohdan pohtia Green Care -toimintaan osoitettuja kysymyksiä, kuten millaista laajempaa yhteiskunnallista vaikutusta toiminnalla on. Kuinka kustannustehokkaita Green Care -palvelut ovat verrattuna niihin, joista luontoelementti puuttuu? Mikä on luonnon tuoma lisäarvo palvelulle? Miten Green Care -palvelujen hyödyt voidaan osoittaa asiakkaille ja yhteiskunnalle? jne. (Soini 2014, 7.)

CareVA -tutkimuksessa on pyritty ensin jäsentämään, mihin Green Care -toimintaa koskevaa vaikuttavuustietoa tarvitaan. Tuloksena oli, että sitä tarvitaan toiminnan kehittämiseen ja edistämiseen, päätösten tueksi, kommunikointiin ja keskusteluun toiminnan sisällöistä sekä ylipäänsä palvelujen ja yritystoiminnan sekä koulutuksen kehittämiseen ja markkinointiin. (Soini 2014, 14)

CareVA -tutkimuksessa toiminnan vaikuttavuuden selittämiseen käytetään ohjelmateoriaa siitä, mihin luontointerventioiden hyvinvointia tuottavat vaikutukset perustuvat. Ohjelmateoriassa lähtökohdiana ovat tarkat ja selkeät käsitykset siitä, miksi ja miten tietty interventio vaikuttaa (Dahler-Larsen 2005, 23) eli miten muutos saadaan aikaan. Green Care -toiminnan vaikuttavuus rakentuu sen mukaisesti kolmeen toisiinsa linkittyvään tekijään, jotka ovat luonto, toiminta ja yhteisö. (Soini 2014, 20.) Esittelin nämä toiminnan peruselementit on aiemmin.

CareVA -tutkimuksessa kerrotaan luonnon vaikutuksesta hyvinvointiin. Esimerkiksi luonnon innostaman liikkumisen tuoma parempi kunto, joka parantaa sydämen ja verenkiertoelimistön terveyttä. Luontoympäristö myös rauhoittaa, mikä näkyy sydämen sykkeessä, verenpaineessa, lihasten jännittyneisyydessä ja elimistön stressihormonien määrissä. Liikkuminen ja lepo luonnossa voivat auttaa ihmisiä myös kuormittavissa elämäntilanteissa. Luontomaiset voivat vahvistaa myönteisiä ja heikentää negatiivisia tunteita. Myös eläin ja eläimen kanssa toiminen voi

---

<sup>4</sup> MTT:n johtamassa ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän rahoittamassa hankkeessa Green Care -toiminnan vaikutukset ja vaikuttavuus (CareVA) pureuduttiin vuosien 2009-2012 aikana Green Care -toiminnan vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohtiin. Hanketta toteuttivat MTT/Taloustutkimus ja Turun yliopisto/Tulevaisuudentutkimuksen keskus.

rauhottaa ja lisätä ihmisen hyvinvointia. Eläinten hoidon on todettu myös aktivoivan ihmistä ja lisäävän hänen vastuunottoa. (Yli-Viikari 2014, 52–56.)

Nykyisin puhutaan paljon läsnäolon taidoista, jotka auttavat niin arki- kuin työelämässä. CareVA-tutkimuksessa pohditaan läsnäolon merkitystä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Läsnäolo mahdollistaa toisen ihmisen aidon näkemisen ja kuulemisen. Luonto tarjoaa runsaasti virikkeitä kaikille aisteille (Yli-Viikari 2014, 55). Luonto näyttäisi tukevan myös läsnäolon taitoja.

CareVA-tutkimuksessa puhutaan myös kauneuden kokemuksesta luontoelämysten yhteydessä. Yli-Viikari (2014, 55) sanoo aiempaan tutkimukseen viitaten (Salovaara 2009), että esteettiset kokemukset tukevat sekä hetkeen pysähtymistä että myönteisten mielialojen vahvistumista.

Luonnossa esteettisyyttä löytyy pienistä yksityiskohdista laajoihin kokonaisuuksiin. Luonnonilmiöt muuttuvat koko ajan niin sään kuin vuodenaikojen mukaan. Tutkimuksessa kuvataan, että luonnon kauneus on aitoa: ilmiöillä on aina oma toiminnallinen taustansa ja merkityksensä. (Yli-Viikari 55.)

Yli-Viikarin (2014, 55) mukaan luonnon esteettinen vaikuttavuus syntyy siitä, että mielikuvitus aktivoituu aistien herkistymisen ja rauhoittumisen myötä. Lisäksi luonnosta voi löytyä fyysinen ilmaisu ja vertauskuva ajatusten ja tunteiden ilmaisuun. Ihminen havaitsisi herkästi sellaisia asioita, jotka sopivat hänen tunnetilaansa. CareVA-tutkimuksessa kuvataan havaitsemista painottamalla subjektiivista näkökulmaa eli havaitseminen olisi aina subjektin (havaintojen tekijän) ja objektin (havaintojen kohteen) välistä vuorovaikutusta. Yli-Viikari viittaa asiaa tutkineisiin (Salonen 2010, Berger 2009) ja uskoo, että ihmisen mieli vaikuttaa siihen, mitä havaitaan ja miten nämä asiat tulkitaan. Luonnonilmiöiden kautta muodon ja ilmiasun saaneille tuntemuksille on helpompaa löytää ratkaisuja.

### 3 Estetiikan käsitteistä

Kielitoimiston sanakirjassa termillä ”estetiikka” tarkoitetaan 1) taiteellisten arvojen tutkimusta ja 2) kauneusarvoja kokonaisuutena, kuten rakennuksen estetiikkaa.<sup>5</sup>

Tieteen kansallisessa termipankissa (TTP) ”esteettinen” on määritelty 1) esteettisen kauneuden, 2) esteettisen kokemuksen ja arvottamisen teoriaksi<sup>6</sup>. Lisäksi TTP:n kirjallisuustutkimuksen aihealueella ”esteettinen” tarkoittaa filosofiaa, jossa tutkitaan taiteen luonnetta ja merkitystä, taiteellista luomisprosessia, taiteesta nauttimisen ongelmaa, kauneuden olemusta ja taiteen arvottamisen perusteita eri kulttuuripiireissä ja eri aikakausina. Kirjallisuuden tutkimuksessa esteettinen voi myös tarkoittaa tietylle kirjailijalle ja hänen teoksilleen ominaisia esteettisiä periaatteita.<sup>7</sup>

Arkipuheessa estetiikasta puhutaan usein akateemista keskustelua pinnallisemmin ja estetiikka ymmärretään esimerkiksi pelkästään visuaaliseen kauneuteen tai ulkoisesti miellyttävään. Toinen erheellinen tapa on ajatella, että esteettisesti arvokas tarkoittaa aina jotain ihastuttavaa tai hyväksyttävää. Esteettinen liitetään usein eettisesti hyvään, jolloin esteettinen saa moraalisen merkityksen. (Rannisto 2007, 10–13.)

Estetiikan käsite on suhteellisen nuori ja sen toi ensimmäistä kertaa akateemiseen keskusteluun saksalainen Alexander Baumgarten (1714–1762), jolle estetiikka merkitsi tiedettä sensitiivisestä tiedosta ja esittämisestä (Vuorinen 1993, 139–140). Toki jo paljon aiemminkin oli pohdittu estetiikan piiriin kuuluvia asioita, vaikka niitä ei kutsuttu estetiikaksi tai puhuttu esteettisyydestä.

Koska estetiikka voidaan ymmärtää monin eri tavoin, esittelen seuraavissa alaluvuissa, miten kauneus on ymmärretty estetiikan historiassa, miten estetiikasta puhutaan ja lopuksi avaan vielä joitain esteettisyyden piiriin kuuluvia muita käsitteitä.

---

<sup>5</sup> <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/> (viitattu 31.7.2017)

<sup>6</sup> <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Estetiikka:estetiikka> (viitattu 31.7.2017)

<sup>7</sup> <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:estetiikka> (viitattu 31.7.2017)

### 3.1 Kauneuden historiaa

Sanotaan, että ”kauneus on katsojan silmässä” tai ”makuasioista ei voi kiistellä”. Ajatellaan, ettei kauneudesta voi väitellä, koska kyseessä on jokaisen oma henkilökohtainen mielipide tai kukin näkee kauniina sen, minkä haluaa. Kauneus on kuitenkin aina kiinnostanut filosofeja ja edelleen samat kysymykset esimerkiksi siitä, mikä tekee kohteesta kauniin, kauniin ja hyvän suhteesta tai esteettisen kokemuksen luonteesta ja merkityksestä ihmiselle ovat osa akateemista keskustelua.

Käyn tässä alaluvussa läpi muutamia estetiikan historian kauneuden käsityksiä, joiden toisessa ääripäässä kauneus on riippuvainen yksinomaan kohteen ominaisuuksista. Toisessa ääripäässä kauneus on täysin riippuvainen kohteen kokijasta ja tarkastelijasta, mikä johti 1700-luvulla Britaniassa kukoistaneeseen makukeskusteluun ja toisaalta laajensi käsitystä kauniista.

Antiikissa Platonin (427 eKr. – 347 eKr.) objektivistisen käsityksen mukaan kauneus on olemassa, sitä voidaan tajuta järjellä ja siitä voidaan saada vajavaista tietoa myös aisteilla. Toisessa ääripäässä kauneus on puhtaasti subjektiivinen asia eli kauneus on täysin riippuvainen tarkastelijan kyvyistä, taidoista, tunteista tai suhtautumis- ja kokemistavastaan. Subjektivistisen käsityksen mukaan ei ole olemassa mitään itsessään kaunista vaan ainoastaan ilmiöitä, jotka koetaan kauniina. Näiden kahden näkökulman välillä on käyty kriittistä keskustelua yli kaksi vuosituhatta. (Kuisma 2010.) Useimmiten kauneus on nähty olevan riippuvainen sekä objektista että sen kokijasta.

Platonin mukaan kauniilla kohteilla on sellaisia yhteisiä ominaisuuksia, kuten järjestys, oikeat mitat ja suhteet, sopusointu ja harmonia. (Vuorinen 1993, 34). Myös Aristoteles (384-322 eKr) painotti järjestystä, symmetriaa ja määräytyneisyyttä, jotta kohde voi olla kaunis (Vuorinen 1993, 57). Roomalainen arkkitehti ja insinööri Vitruvius kirjoitti noin 25 eKr arkkitehtuuriteorian, jossa kauneuden ehtona olivat muiden muassa oikeat mittasuhteet ja harmonia. Vitruviuksen antiikista lähtöisin olevia oppeja voidaan edelleen soveltaa nykyarkkitehtuuriin. (Korpelainen, Kaukonen ja Räsänen 2004, 16–17.)

Vaikka kauneutta ja sen opiskelua pidettiin antiikissa ja keskiajalla tärkeinä asioina, kauneus itsessään ei ollut se asia, mitä tavoiteltiin. Kauneus nähtiin pikemmin



välineenä ymmärtää syvemmin ja paremmin ihmistä ympäröivää maailmaa, todellisuutta ja asioita, joita ihmisen oli muuten vaikea käsittää. Platonilla kauneuden idea liittyy hänen laajempaan ideaoppiinsa.

Platonin mukaan jokin on kaunis, kun siinä ilmenee lajinsa idea. Esimerkiksi kukassa tämä tarkoittaa oikeaa määrää terälehtiä, oikeaa kokoa, väritystä jne. (Rannisto 2007, 13). Platon esittää *Pidot*-dialogissaan ajatuksen tiedon portaista. Voimme saavuttaa varsinaisen tiedon, joka on puhtaasti käsitteellistä, lähtemällä siitä, mikä on aistein havaittavaa. (Varto 1990, 21.) Platon kuvaa, miten ihmisen matka kohti kauneuden idean ymmärtämistä etenee portaiden kautta. Ensin henkilö huomaa yhden kauniin ihmisen, sitten useat ulkoiset kauniit ihmiset, sielun kauneuden, kauniit taidot, kauniit tiedot ja lopulta itse kauneuden idean. Viimeisellä portaalla ihminen päätyy viimein tajuamaan, mitä kauneus on: ”... silloin jos koskaan elämä on ihmiselle elämisen arvoista, kun hän saa nähdä kauneuden itsensä”. (Vuorinen 1993, 37–39.) Kauneuden opiskelu auttoi oppimaan jotain, mitä ei pysty aisteilla havaitsemaan (Varto 1990, 21). Kauneutta pidettiin myös hyvän taitona eli kauneuden taidon oppimalla oli mahdollisuus päästä lähemmäs järjestäytynyttä todellisuutta (Varto 1990, 26).

Meillä kaikilla on varmaan kokemusta siitä, kun musiikki tai elokuva tai kaunis maisema nostaa tunteet pintaan ja ehkä koemme esteettisen elämyksen. Historiassa kauneuden tuottamiin tunteisiin on suhtauduttu eri tavoin.

Kun Platon paheksui teatterissa esitettyjen tragedioiden aiheuttamia tunnekuohuja, niin Aristoteles (382–322 eKr.) puolusti niitä. Vaikka traaginen näytelmä nosti tunteet pintaan, samalla se aiheutti Aristoteleen mukaan kiihtyneestä mielestä puhdistautumista, mikä johti nautintoon eli ”katharsikseen”. Taiteella oli toisaalta kiihdyttävä vaikutus, toisaalta se rauhoitti. Myöhemmin mm. David Hume (1711–1776) sanoo hyvän tragedian herättävän voimakkaita tunnetiloja, joiden avulla yleisö vapautuu tylsyydestä, mikä puolestaan tuottaa nautintoa ja mielihyvää. (Rannisto 2007, 13.) Aristoteleen katharsiksen käsitettä voisi verrata luonnonkokemuksissa ylevään, josta kerron myöhemmin.

Esteettinen arvo ja kauneus kytkeytyy helposti muihin arvoihin. Antiikin aikana ja keskiajalla kaunis liittyi hyvään ja ihanteelliseen. Keskiajalla kauneus palveli

uskontoa ja esteettinen arvo oli suhteessa siihen, miten sen avulla voitiin palvella Jumalaa. Palaan esteettisen arvon problematiikkaan myöhemmin, mutta tässä esittelen vielä lyhyesti, mitä kauneus tarkoitti keskiajalla eläneelle Tuomas Akvinolaiselle.

Keskiajalla Tuomas Akvinolaiselle (1225–1274) hyvä, tosi ja kaunis olivat sama asia. Muutos aiempaan oli kuitenkin se, että hän ei määritellyt kauneutta enää pelkästään kohteen ominaisuuksista käsin. Tuomas erotti kohteen tarkastelun ja haluamisen toisistaan. Kun sanomme jotakin kauniiksi, tarkoitamme, että sitä kannattaa tarkastella. Kun sanomme jotain hyväksi, tarkoitamme että sitä kannattaa tavoitella. Kaunis liittyy tietämiseen ja hyvä haluamiseen. Esteettinen arvo on siellä, missä mielihyvän perustana on yksinomaan kohteen tarkastelu ja käsittäminen, mikä toi kauneuden kokemiseen myös pyyteettömyyden vaateen. (Vuorinen 1993, 109.)

Vaikka kauneus aiheutti mielihyvää, kauneuteen kuului Tuomaan mukaan myös melankoliaa ja surumielisyyttä, koska kauneus ei ole koskaan täydellistä. (Rannisto 2007, 14.)

Esittelen seuraavaksi etenkin brittiläisessä filosofiassa 1700-luvulla alkanutta laajaa keskustelun mausta. Keskustelu kauniista kaventui lähes kokonaan siihen, millainen ihmisen tulee olla tai mitä hänessä pitää tapahtua, jotta hän kokisi jotain kauniiksi. David Hume (1771–1776) uskoi, että samaan tapaan kuin voidaan kokeellisesti selvittää, mikä aineosa aiheuttaa makeuden tuntemuksen (kuten sokeri ja hunaja), voidaan löytää myös kauneudesta ne asiat, jotka laukaisevat kauneuden tunteen. (Vuorinen 1993, 162–163 ja 388.)

Vaikka keskustelu kauneuden määrittelystä siirtyi objektin ominaisuuksista kokonaan kauneuden kokijaan, samalla kauneuden käsite laajeni. Osa 1700-luvun filosofiasta luki maun kohteeksi myös ajatusten, tekojen ja tunteiden kauneuden. Kauneus liitettiin esimerkiksi ystävällisyyteen, auttamisen haluun ja inhimillisyyteen, mutta myös tietoon, nokkeluuteen ja huumoriin. Tämä johtui siitä, että maku nähtiin tunteena ja maun tutkiminen psykologisena tutkimuksena. Huonon maun syinä pidettiin erilaisia vajavaisuuksia, kuten fysiologisia, psykologisia tai taidoista johtuvia puutteita. (Mustaranta 1990, 44; 46–47.)

Brittiläisessä makukeskustelussa mainitaan myös luonteenlaatu, ikä ja ihmisen elämän ulkoiset olosuhteet, jotka vaikuttivat siihen, millainen maku ihmisellä on. Esiin nousivat myös herkkyys ja arvostelukyky eli ajateltiin, että pelkkä tieto kauneuden arvioimisessa ei riitä. Esteettisessä arvostelmassa tietoa pidettiin tärkeänä, koska ilman sitä, moni asia tarkasteltavasta kohteesta jäisi huomaamatta. Ajateltiin myös, että tieto voi vähentää sitä iloa, mitä muutoin kohteesta tunnettaisiin. (Mustaranta 1990, 48; 52–53.)

Brittiläisessä 1700-luvun makukeskustelussa nousi esiin monia mielenkiintoisia asioita green care –toiminnan kannalta. Esimerkiksi herkkyyttä tarvitaan myös luonnon kokemisessa. Olisi myös mielenkiintoista tutkia, millaiset tekijät luonnossa laukaisevat esteettisiä hyvinvointikokemuksia.

Immanuel Kantin (1724–1804) merkitys niin taiteen kuin luonnon filosofiaan on ollut suuri (Rannisto 1997, 24). Uutta Kantin kauneuden käsityksessä historiaan nähden oli se, että makuarvostelma ei ole puhtaasti subjektiivinen (vaikka se perustuukin kohteen herättämään välittömään tunnereaktioon), eikä puhtaasti objektiivinenkaan (vaikka arvostelma voi olla yleisesti pätevä), vaan jotain näiden kahden ääripään väliltä. Lisäksi Kant korottaa luonnon kauneuden taiteen yläpuolelle ja painottaa mielikuvitusta luonnon esteettisessä kokemisessa. (Kummala.)

Viime vuosikymmenien aikana estetiikkaa on sovellettu yhä enemmän taiteen kentän ulkopuolisiin asioihin. Esteetikot ovat tutkineet ihmisen arkielämän tapahtumia laajemminkin, ja esimerkiksi asuinympäristön viihtyisyyden merkitys ihmisen hyvinvointiin on alkanut kiinnostaa. Myös rakentamaton ympäristö eli luonto on tullut tutkimuksen kohteeksi. (Rannisto 2007, 10.)

### **3.2 Puhe kauniista ja estetiikasta**

Kauniille on lukuisia eri määritelmiä ja sitä pidetään tutkimuskohteena vaativana. Kun yhdelle kaunista on tietyt ominaisuudet kohteessa, on se toiselle kokemus, tunnetila tai nautinto. Puhetta kauniista voi selkeyttää tarkastelemalla, mihin kysymykseen määritelmä hakee vastausta. Ensinnäkin kauneus voi vastata kysymykseen ”mitä” eli mitä kauneus on. Toiseksi kauneudesta puhuttaessa voidaan pohtia kauneuden tarkoitusta eli ”mitä varten?” –näkökulmasta. Näiden lisäksi on

kolmaskin kysymystyyppi eli ”miten?”, jolloin pohditaan, miten kauneudesta puhutaan. (Kuisma 2010, Johdanto.)

Edellisessä aluvussa käsiteltiin lähinnä sitä, mitä kauneus on sekä mitä varten kauneus on. Antiikissa kauneuden ajateltiin olevan kohteessa olevia ominaisuuksia ja toisaalta kauneuden ymmärtäminen palveli esimerkiksi Platonilla hyvän idean ymmärtämistä. Tässä aluvussa keskitytään siihen, miten kauneudesta puhutaan.

Estetiikassa kauniilla tarkoitetaan, että jokin on esteettisesti arvokasta. Kuten Vuorinen (1993, 17) toteaa, sanaa ”kaunis” käytetään kuitenkin monella tavalla. Kun sanotaan kaunis, sillä voidaan tarkoittaa muutakin kuin sitä, että kohde on esteettisesti arvokas.

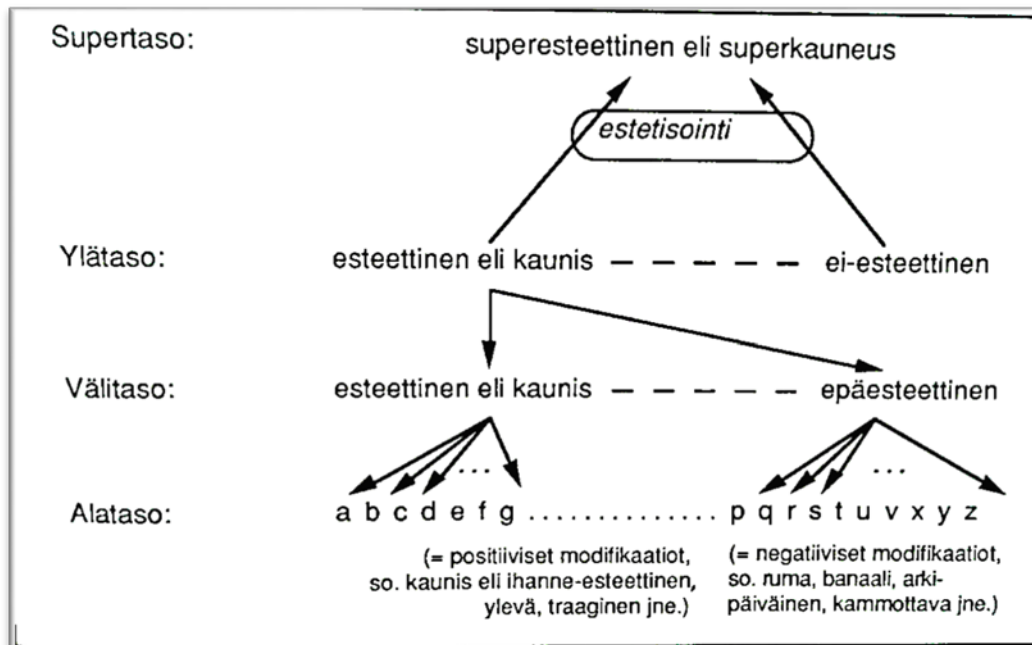
Jos esimerkiksi sanon hiihtolomalla, että ”eilen oli kaunis ilma”, tarkoitan sillä, että aurinko paistoi eikä pakkaneen ollut liian pureva eli hiihtokeliksi mitä parhain ilma. Jos sanon, että ”eilen hanget hohtivat kauniisti”, arvotan ilmaa esteettisesti. Voin myös sanoa, että ”teit kauniisti, kun toit minulle kukkia”. Tällöin ’kaunis’ on moraalisesti arvottava sana.

Esteettisessä arvottamisessa sanaa ”kaunis” voidaan käyttää suppeammassa tai laajemmassa merkityksessä. Kauniin suppeassa merkityksessä voidaan sanoa, että miehen ei pidä olla kaunis vaan komea. Kauniin laajemmassa merkityksessä sanotaan, Kuningas Oidipus on Sofokleen kaunein tragedia. Tällöin kaunis merkitsee samaa kuin esteettisesti arvokas. (Vuorinen 1993, 18.)

Esittelen seuraavassa Yrjö Sepänmaan esityksen siitä, miten eri tavoin sana ”kaunis” tai ”esteettinen” voidaan ymmärtää. Kun termejä käytetään esimerkiksi green care – toiminnan vaikuttavuuden määrittelyssä, voi olla hyödyllistä ymmärtää, millä kauneuden tasolla liikutaan.

Kauneuden tasojen esittelyssä Yrjö Sepänmaa vastaa kysymyksen, mitä esteettinen tarkoittaa, antamalla kolme vastausta: ylä-, väli- ja alatasoa koskevat merkitykset. Hän luo kaavion esteettisen (kauniin) merkityksistä. Puhe kauniista supertasolla tarkoittaa samaa kuin kaiken estetisointia. (Sepänmaa 1991, 19.)

Sepänmaa haluaa vastata kysymyksiin, mitä tarkoittaa, kun puhutaan esteettisestä kauneudesta, mikä on kauneuden käytön laajempi kehys, missä muut kauneuden lajit ovat ja miten ne sijoittuvat eri tasoille. (Sepänmaa 1990, 145–162.)



Kuva 1. Kauneuden tasot ja asteet (Sepänmaa 1991, 19).

Esteettinen kauneus on yksi kauneuden päälajeista, muita ovat esimerkiksi moraalinen, tiedollinen ja toiminnallinen kauneus. Taiteen lisäksi esteettistä kauneutta esiintyy myös luonnon- ja kulttuuriympäristössä, joissa korostuu riippuvuus muista arvoista eli kauneuksista. (Sepänmaa 1991, 3.)

Ylätason merkitys on kauniin konstruoitu merkitys, mikä ei tukeudu normaaliin kielenkäyttöön. Tarkastelun näkökulmasta riippuen, kyse on joko esteettiseen alaan kuulumisesta tai kuulumattomuudesta. Samaa kohdetta voidaan tarkastella eri aikoina ja eri tilanteissa eri kannoilla. Objektiin otetaan joko ”esteettinen” tai ”ei-esteettinen” (esteettisen ulkopuolelle kuuluvasta) näkökulma. Tarkastelutavan valinta ei ole sitova, vaan objektia voi havainnoida esimerkiksi luonnonsuojelijan tai taitelijan näkökulmasta. Kauneuden sijasta voi puhua yhtä hyvin esteettisyydestä. (Sepänmaa 1991, 20.)

Välitason vaihtoehdot ovat ”esteettinen” ja ”epäesteettinen”. Välitason merkitys on ylätasoa suppeampi. Välitasolla objekteista voidaan puhua myös ”kaunis” – ”ruma” –

sanaparilla. Tällä tasolla ”esteettinen” tarkoittaa jotakin positiivista. Väliin jäävät neutraalit kohteet, joilla ei ole myönteistä eikä kielteistä esteettisen arvoa. Tälle tasolle pääsy edellyttää ensin ylätasoa eli näkökulman valinnan. Esteettisesti tarkasteltava voi siten olla arvoltaan paitsi hyvä tai huono myös esteettisesti neutraali. Tämä kaikki sijoittuu tarkasteltuvan perusteella esteettisen alaan. Epäesteettisen tai ruman kuuluminen mukaan ei ole paradoksi, mutta välitasolla mukana on arvoltaan esteettisyydestä vain positiivinen puoli. (Sepänmaa 1991, 20.)

Alatasolle sijoittuu konkreettisemmän tason kaunis, kuten yksinkertaisesti kaunis tai ihanne-esteettinen. Tälle tasolla kuuluvat myös soma, sievä, ylevä tai kauneutta harmonisuuden ja sopusuhtaisuuden merkityksessä eli jokainen niistä on yksi erityinen tapa olla esteettisesti arvokas. Näitä Sepänmaa pitää esteettisen positiivisina modifikaatioina. Negatiivisia ovat sitten vastaavasti esimerkiksi ruma, banaali, arkipäiväinen, kammottava jne. Sepänmaa toteaa, että arkikielessä ”kaunis” -termiä käytetään usein juuri tällä alatasoa merkityksellä. Erikoistuneemmassa kielessä, kuten taidekriitikissä, pelkkä sana kaunis tai esteettinen eivät riitä kovin pitkälle. Niinpä luokitteluun käytetään esteettisen modifikaatiotermejä, kuten ”koominen” tai ”humoristinen”. Näin esteettinen kielenkäyttö voidaan tarkentaa ilman kauniin tapaisia häilyviä kattotermejä. Vasta varsinaisessa estetiikan teorianmuodostuksessa joudutaan hakemaan kattotermejä ja yhdistämään toistensa kanssa sukua olevia puhetapoja, kuten kuvio osoitti. (Sepänmaa 1991, 19 ja 21.)

### 3.3 Esteettinen arvo ja ylevä

Tässä luvussa tuon esiin vielä joitain esteettisyyden käsitteitä. Avaan lisää esteettisen arvon, pinta- ja syväestetiikan sekä ylevän käsitteitä.

Esteettistä arvoa on siellä, missä esimerkiksi musiikki tai taideteos ilahduttaa meitä tai liikutemme auringonlaskua ihastellessa. Siellä, missä on kauneutta, on myös esteettistä arvoa. Mitä enemmän on kauneutta, sitä enemmän esteettistä arvoa.

Esittelin aiemmin kauniin määritelmän kaksi ääripäätä eli objektivistisen ja subjektivistisen käsityksen. Riippuen siitä, miten kauneus määritellään, myös esteettinen arvo voidaan nähdä kohteessa olevina ominaisuuksina tai palauttaa se esteettiseen kokemiseen ja kokijaan. Tässä luvussa puhun esteettisestä arvosta yleisellä tasolla.

Esteettinen arvo ymmärretään nykyisin yleensä ominaisuudeksi, joka taideteoksella tai esteettisellä objektilla on itsessään. Teoksilla voi olla myös muunlaisia arvoja, esimerkiksi käyttöarvoa, rahallista, tiedollista tai moraalista arvoa, mutta perinteisen esteettisen teorian mukaan esteettinen arvo ei voi riippua muista näkökohdista. Usein myös ajatellaan, että esteettinen kokemus on pyyteetöntä ja arvokasta itsessään.<sup>8</sup>

Kuten aiemmin huomattiin, rumaksi sanottu voi silti olla esteettisesti mielenkiintoinen ja arvokas. Toisaalta luonnon kohteesta saatu tieto voi syventää esteettisyyden kokemista. Estetiikassa puhutaankin pinta- ja syväkauneudesta. Pintakauneudella tarkoitetaan esimerkiksi välitöntä kauneuden kokemista. Syväkauneudessa esteettistä kokemusta täydentää tieto esimerkiksi kohteen historiasta, taustoista tai vaikkapa luonnon kohdalla kohteeseen liittyvät luonnontieteelliset seikat.

Arto Haapala kirjoittaa, että pintakauneus ei silti ole vähempiarvoista tai edes vähemmän syvällistä kuin syväkauneus. Luontokokemukset ovat usein hyvin voimakkaita ja jopa syvällisempiä kuin taidekokemukset. Eron tekee tiedon ja käsitteiden asema kokemuksen syntymisessä: syvä edellyttää tietoperustaa, kokemus ei synny ilman sitä. Kubistisen maalauksen kauneuden näemme vain kun katsomme sitä kubismin kategoriassa ja tajuaamme modernistisen runon vaikuttavuuden ja

---

<sup>8</sup> [http://tieteentermipankki.fi/wiki/Estetiikka:esteettinen\\_arvo](http://tieteentermipankki.fi/wiki/Estetiikka:esteettinen_arvo) (viitattu 31.7.2017)

esteettisen arvon modernismin kategoriassa. Luonto on tässä mielessä suvaitsevampi, koska luonnon kauneuden kokemiseen ja esteettisen arvon havaitsemiseen ei edellytä erityistä tietoa. Maallikon arvio metsän kauneudesta ei ole sen huonompi kuin ekologin tai metsänhoitajan.<sup>9</sup>

Esteettinen arvo kytkeytyy usein muihin arvoihin. Kuten aiemmin kerroin niin esimerkiksi kauneus tarkoitti antiikin ajalla lähes samaa kuin hyvä. Jos joku pitää kohdetta esteettisesti arvokkaana, tarkoittaako se sitä, että objekti itsessään on kaunis vai tarkoittaako se sitä, että objektilla on välineellistä arvoa suhteessa johonkin itsensä ulkopuolella olevaan päämäärään? Esimerkiksi Green Care –toiminnassa esteettinen arvo voidaan kytkeä sen kykyyn tuottaa hyvinvointia.

Esteettistä arvoa on tutkittu instrumentalisesti eli välineellisenä arvona. Esittelen ohessa Markus Lammenrannan tekemän vertailua ja kuvausta kahden tunnetun, Monroe C. Beardsleyn ja Nelson Goodmanin instrumentalistisista teorioista. (Lammenranta 1990) Toisen mukaan esteettinen arvo riippuu objektin kykyyn tuottaa vahvoja esteettisiä kokemuksia, toisessa esteettinen arvo kytkeytyy sen kykyyn välittää ja tuottaa tietoa.

Beardsleyn mukaan objektin esteettinen arvo on se arvo, joka sillä on suhteessa sen kykyyn tuottaa esteettistä tyydytystä (Beardsley 1987, 21). Objekti on esteettisesti arvokas, kun sillä on kykyä tuottaa riittävän vahvoja esteettisiä kokemuksia ja sen arvokkaampi kohde on esteettisesti, mitä enemmän se tätä arvoa tuottaa (Lammenranta 1990, 191). Kun Beardsley erottaa esteettisen arvon tiedollisesta ja moraalista arvosta, Goodmanille esteettinen arvo on juuri tiedollista arvoa. Objekti on esteettisesti arvokas, jos se on esteettisesti toimiessaan tiedollisesti tehokas. (Lammenranta 1990, 192.)

Lammenranta etsii näistä kahdesta instrumentalistisesta arvoteoriasta normatiivisia ratkaisuja siihen, mitkä tekijät tekevät objektista esteettisen. Menemättä sen enempää Lammenrannan analyysiin, yhteisenä ongelmana sekä Beardsleyllä että Goodmannilla hän näkee liian laajan esteettisen arvon käsitteen, joiden pitäisi kattaa sekä luonnon että taiteen esteettinen arvottaminen. Vaihtoehtona Lammenranta näkee

---

<sup>9</sup> Haapala, Arto. Monenlaista kauneutta, Suomen Kulttuurirahaston verkkosivut <https://skr.fi/fi/monenlaista-kauneutta> (viitattu 14.7.2017).



Beardsleyn teorialle, että myönnetään, että esteettisellä kokemuksella on paljon vähäisempi osuus kokemustemme joukossa. Goodmanin teoriaan hän ehdottaa, että tiedollinen ja esteettinen arvo erotetaan toisistaan. On kaksi eri asiaa tarkastella taideteoksia sen mukaan, miten se antaa tietoa ja ymmärrystä maailmasta kuin miten ne tarjoaa meille miellyttäviä esteettisiä kokemuksia. (Lammenranta 1990, 196.)

Oiva Kuisma (2010) puhuu kauneuden positiivisesta arvosta. Hän muistuttaa, että kauneuden arvostamisella on suuria taloudellisia vaikutuksia. Kauneuden etsiminen saa ihmiset ostamaan esimerkiksi kosmetiikkaa, lääketieteellisiä tuotteita, taidetta, kauniita vaatteita ja koruja, taideteollisia tuotteita. Kauneus pyörittää suurta ja monihaaraista talouselämää.

Kuisman huomio esteettiseen arvoon liittyvistä ”kauneuden markkinoista” on kiinnostava, vaikken paneudu siihen tässä työssä sen enempää. Voisiko Green Care –toimintaa sisältyä sellaiset kosmeettiset, rohdolliset tai ravinnoksi käytettävät luonnontuotteet ja palvelut, joiden ensisijainen tarkoitus on tyydyttää ihmisen esteettisiä tarpeita ja jotka välillisesti tuottavat hyvinvointia – olipa kyse se sitten yrtyvoiteista, turve- tai savihoidoista?

## **Ylevä**

Ylevän käsitteen tulo esteettiseen keskusteluun osoitti luonnonestetiikan merkityksen kasvun 1700-luvulla. Luonnon vaaralliset ilmiöt paitsi pelottivat myös kiehtoivat ihmisiä ja niitä alettiin tarkastella esteettistä mielihyvää tuottavina kohteina.

Saksalainen Alexander Baumgarten (1714–1762) toi uusia kauneuden käsitteen lajeja, kuten sulokas, arvokas, elegantti, ja jopa sellaisia kauneudesta poikkeavia kategorioita kuin ruma, pittoreski ja ylevä. Huomattiin, että kauneus voi perustua eri asioihin, ja että raivoavan ukkosen tai sulokkaan veistoksen kauneus on erilaista. Luontoa alettiin kuvata käsitteellä ylevä, joka mahdollisti myös kielteisten luontokokemusten, kuten ukkosmyrskyn tutkimisen esteettisesti. (Kummala 2013.)

Luonto on tarjonnut esteetikoille uudenlaista kauneuden ja esteettisen kokemuksen muotoja. Edmund Burke (1729–1797) huomasi, että ylevä liittyy vaarallisten asioiden kauhuun, joka purkautuu mielihyväksi, kun uhka poistuu tai ymmärrämme olevamme turvassa (Kummala 2013). Ylevän kokemuksessa näyttää olevan jotain samaa, mitä jo Aristoteles antiikissa kutsui tragedian kokemisessa ”katharsikseksi”.

Kant kehitti Burken teoriaa edelleen ja korosti, että ylevän kokemuksessa olennaista on sen ristiriitaisuus. Kantin mukaan mieli pyrkii aina tajuamaan kohteensa yhtenä kokonaisuutena. Ylevän kokemus pelottaa, koska olemme tekemisissä jonkin niin suuren asian kanssa (vuorimaiseman jylhyys tai ukkosmyrsky), että emme hahmota ja ymmärrä ilmiön kokonaisuutta. Kun kuvittelukyky törmää rajoihinsa, tuottaa se tuskaa. Tässä kohtaa astuu järki mukaan ja ottaa ohjat käteen. Alamme pohtia, mistä tässä on kysymys. Kantin mukaan tuska antaa järjelle kutsun ajatella yliaistista kokemusta. Ylevän kokemuksessa muodostuu siten yhteys transsendenttiin. Tuskan rinnalle nousee järjen harjoittamisen synnyttämä mielihyvä. Ylevään liittyy kunnioitus luonnon suunnattomuutta kohtaa ja samalla kokemus siitä, että järkemme kautta olemme osa jotain aistimellisen maailman ylittävää. Keskeistä Kantin mukaan ylevän kokemuksessa onkin se, että se muuttaa suhdetta itseemme: se paljastaa oman yliluonnollisen luontemme, järjen voiman, joka on jotain luontoakin suurempaa. (Kummala.)

## 4 Esteettisyys luonnossa

Luonnon ja ympäristön esteettistä kokemista on tutkittu ympäristöestetiikassa. Se määritellään estetiikan osa-alueeksi, joka tutkii luonnon ja kulttuuriympäristön esteettistä arvottamista, kokemista ja määrittelyä sekä arkipäivän esteettisiä kysymyksiä<sup>10</sup>. Ympäristöestetiikka alkoi kehittyä akateemisen estetiikan yhtenä sivuhaarana vasta 1960-luvun lopulla, kun ympäristöasiat nousivat voimakkaasti esille (Kummala). Maisemalla tarkoitetaan estetiikassa maantieteellisten prosessien tai ihmisen muovaaman alueen, paikan tai näkymän joko representaatiota, objektia, kokemusta, ideaa, havaintoa, vaikutelmaa, näkymää tai toimintaa.<sup>11</sup>

Aarne Kinnunen (1980) määritteli luonnonestetiikan niin, että siinä tarkastelun kohteena on luonto, joka ei tarkoita pelkästään koskematonta erämaata vaan maisemaa, jota ihminen on tavalla tai toisella säädellyt. Kinnusen mielestä luonnonestetiikan kohteena voivat olla maiseman lisäksi pienet luonnonobjektit tai ihmisen reaktiot luontoon.

Sepänmaa (1994, 7) sanoo, että ympäristöestetiikka on termi, joka on vakiintunut ympäristöfilosofian kauneuteen keskittyväksi osaksi. Edelleen puhutaan myös luonnon- ja maisemaestetiikasta. Ympäristöestetiikka kattaa sekä luonnontilan että ihmisen muokkaaman ja tekemän. Sepänmaa myös huomauttaa, että ympäristö on laajentunut myös erilaisiksi tekoympäristöiksi, kuten huvipuisto tai virtuaalitodellisuus.

Rannisto (2017, 17) määrittelee ympäristöestetiikan tieteenalaksi, jossa tutkitaan niin rakennettujen kuin rakentamattomien ympäristöjen esteettisyyttä. Tieteenalassa etsitään vastauksia kysymyksiin ympäristön kunnioittamisesta ja arvostamisesta sekä laajemmin ihmisen ympäristöön liittämistä merkityksistä.

Kummalan (2013) mukaan Kantin vaikutus on edelleen suuri ympäristöestetiikan nykykeskusteluissa. Esimerkiksi mielikuvituksen ja pyyteettömyyden merkitys ympäristön esteettisessä kokemisessa ovat edelleen keskeisiä kantilaisia teemoja ympäristöesteettisessä keskustelussa.

---

<sup>10</sup> <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Estetiikka:ympäristöestetiikka> (viitattu 31.7.2017)

<sup>11</sup> <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Estetiikka:maisema> (viitattu 31.7.2017)

Ympäristöestetiikassa on pohdittu paljon sitä, miltä arvopohjalta luontoa pitäisi tarkastaa. Kuuluuko luontoa tarkastella ekologisesta näkökulmasta eli tietoperustaisesti? Onko tietoa tärkeämpää korostaa ympäristön kokemisessa moniaistista läsnäoloa? Saako ympäristöstä nauttia esteettisesti ilman, että pitäisi olla tietoa esimerkiksi siitä, mitä luonnossa tapahtuu?

Ympäristöestetiikan käsitettä on määritelty usein vertaamalla ympäristön tarkastelua ja kokemista taiteeseen. Ronald W. Hepburn (1927–2008) sanoo, että toisin kuin taideteoksen kohdalla, luontokokemuksen äärellä kokija on luonnon ympäröimänä, jolloin vuorovaikutus on erittäin dynaaminen. Kohteen rajojen puuttuminen tekee kokemuksesta seikkailullisen. (Kummala, 2013.) Carlson kuvaa ympäristön tarkkailua niin, että olemme itse mukana siinä, mitä tarkastelemme eli se mitä tarkastelemme on samalla sitä, mistä käsin tarkastelemme. Jos liikumme, liikumme tarkastelumme kohteessa ja muutamme suhdettamme kohteeseen koko ajan. Lisäksi ympäristö vaikuttaa kaikkiin aisteihimme eli kokeminen on tiivis ja kokonaisvaltainen, joka ”ahmaisee” meidät ympäristön sisään. (Carlson 1994, 13.)

Hepburn kuvaa tätä jännitettä narunvetona, joka sitoo esteettisen kokemuksemme tietyn erityisen kohteen havaitsemiseen havaitussa erityisyydessä (Hepburn 1994, 37). Hänen mukaansa luonto tarjoaa mielikuvitukselle virikkeitä enemmän kuin taide koskaan. Kantin tapaan Hepburn korottaa luonnon kauneuden taiteen yläpuolelle ja painottaa mielikuvitusta luonnon esteettisessä kokemisessa. (Kummala.)

Hepburn nostaa esiin ympäristöestetiikasta kaksi tärkeää päälinjaa. Toinen perustuu tietoon ja erityisesti luonnontieteisiin tukeutuvaan näkemykseen. Toinen kritisoi tätä tietokeskeisyyttä ja painottaa ympäristöstä eletyn ja saadun kokemuksen ominaislaatua sekä mielikuvituksen, ruumiillisuuden ja tunteiden merkitystä ympäristön kokemisessa ja arvottamisessa. (Kummala 2013.)

Seuraavissa alaluvuissa esittelen nämä kaksi päälinjaa. Ensimmäisessä tietoperustaisessa suuntauksessa korostetaan tiedon ja etenkin ekologisen tiedon merkitystä luonnon esteettisyyden kokemisessa. Toisessa ei-tietoperustaisessa ympäristöestetiikan suuntauksessa pidetään tärkeänä myös luonnon moniaistista ja ruumiillista vuorovaikutusta.

#### 4.1 Tietoperustainen ympäristöestetiikka

1970-luvulla alkoi estetiikassa kova kritisointi sitä vastaan, että luonnonestetiikka oli kaventunut matkailun hyödyntämäksi näköalaestetiikaksi (Kummala 2013). Luonnonkauneus tarkoitti yleensä sellaisia maisemakohteita, joita matkailijat pysähtyivät katselemaan. Suomessa tällaisia olivat esimerkiksi Kolin vaaramaisemat tai Imatran pauhaava koski, jotka edelleen ovat tunnettuja nähtävyyksiä. Lisäksi alettiin kritisoida luonnonestetiikan formaaleja tulkintoja kohtaan, jotka olivat taidelähtöisiä ja keskittyivät yleensä vain yksittäisiin luonnonobjekteihin (Kummala 2013).

Syntyi tietoperustainen suuntaus, jonka mukaan esteettisessä luonnon tarkastelussa on varmistettava, mikä luonnon tarkastelussa on olennaista. Pitää tietää, mihin esteettinen kohdistetaan eli millainen luonnonkohde on. Esteettisen tarkastelun piti tehdä oikeutta luonnolle, mikä edellytti tietoa niin luonnonhistoriasta kuin luonnon prosesseissa. (Kummala 2013.)

Tietoperustaisen suuntauksen mukaan ilman tätä tietoa ei ole mieltä tai lupaa tarkastella ympäristöä esteettisesti. Esimerkiksi järvi, jonka elämä on kuollut saasteiden aiheuttaman happikadon takia, ei voisi olla tietoperustaisen esteettisen tarkastelun kohteena. Tieteellisen tiedon avulla varmistetaan, että luontoa tarkastellaan sen itsensä ehdolla, eikä siihen heijasteta omia tarpeita tai ennakkoluuloja eikä sitä kohdella kaltoin (Kummala 2013).

Tarkastelen seuraavassa kahta tietoperustaisen estetiikan edustajaa Marcia Muelder Eatonia ja Allen Carlsonia. Tarkoitus on kuvata, miksi tiedon merkitystä esteettisessä kokemisissa pidetään tärkeänä. Tiedolla tarkoitetaan luonnontieteellisen tiedon lisäksi esimerkiksi kohteen historiasta, nykykäytöstä ja kulttuuriin liittyvistä asioista.

Eaton nosti esiin mielenkuvituksen esteettisessä kokemuksessa, mutta hänelläkin arvottamisen perustana piti olla luonnontiede (Kummala 2013). Artikkelissaan ”Fakta ja fiktio luonnon esteettisessä ymmärtämisessä” Eaton uskoo, että kun ihmiset näkevät ekosysteemien kauneuden, he ovat silloin kiinnostuneempia myös toimimaan ekologisemmin. On tärkeää oppia tuottamaan sellaisia esteettisiä vaikutelmia, jotka johtavat ympäristön kestäväan huolenpitoon. (Eaton 2003.) Hän kuvaa, miten fakta ja fiktio usein sekoittuvat ympäristön kokemisessa. Fiktiolla on usein taipumus

ihannoida tai demonisoida (2003, 97). Mielikuvituksella voi kuitenkin olla myös myönteinen osa kestävän luonnonestetiikan kehittämisessä, mutta sen täytyy Eatonin mukaan perustua vankkaan ekologiseen tietämykseen. Ekologinen tieto voi silti sitten sekoittua fiktion, joka ohjaa ja rikastaa kokemusta edelleen. (2003, 98.)

Kanadalainen Allen Carlson on tutkinut paljon luonnonympäristöjä ja niiden asianmukaista tai oikeanlaista (appropriate) arvottamisen ja tarkastelun tapaa. Hän puolusti myöhemmin tieteellisen tiedon ensisijaisuutta esteettisen arvostelman perustana. (Kummala.)

Artikkelissaan ”Tarkastelun kasvattaminen: mikä on olennaista maisemassa?” Carlson (2007, 92) etsii vastausta siihen, miten maisema tulisi hahmottaa, jotta sen arviointi helpottuisi ja toisaalta, mikä on todella olennaista maiseman asianmukaisessa arvioinnissa. Hän pohtii asiaa esteettisen arvioinnin näkökulmasta.

Mikä tahansa arviointi ei käy, kuten postmoderni näkemys maiseman arvioinnista, jonka mukaan mikään luenta maisemasta ei ole toistaan parempi. Esteettisessä kasvatuksessa tulisi harjoitella näkemään mahdollisimman paljon kauneutta. Tämä on tärkeää, koska Carlsonin mielestä jotkin maiseman luennat voivat olla virheellisiä ja esteettiset arviot epäpäteviä. (Carlson 2007, 93–94.)

Hän kritisoi formalistista vaadetta maiseman tarkastelussa. Jos maisema nähdään vain hahmoina ja muotoina, eikä esimerkiksi siellä näkyvinä mökkeinä ja peltoina, silloin maisema jää Carlsonin mukaan liian epämääräiseksi ja järjestäytymättömäksi. Vaikka muodon arviointi on tärkeä esteettisen arvioinnin ulottuvuus, Carlsonin mukaan se ei voi kattaa koko esteettistä arviointia. Toiseksi maisemaa ei voi hahmottaa ilman tietoa siitä, että kohteessa on mökki tai pelto. Tämän takia tarvitaan myös maisemakohteiden sisältöjen huomioimista. (Carlson 2009, 94–96.)

Carlson nimeää muodon ja sen sisällön antamaa (esimerkiksi edellä mainitut mökki ja pelto) tietoa yleistiedoksi, mitä tieteellinen tieto laajentaa. Kun maiseman esteettisessä tarkastelussa siirrytään yleistiedosta tieteelliseen tietoon, Carlson vertaa sitä Hepbrunin sanoin helposta kauneudesta siirtymiseen vakavaan ja vaikeaan kauneuteen. Toiseksi hän vertaa maiseman esteettistä arviointia taiteen arviointiin. Myös tieto taiteista on tietoa taideteosten luonteesta ja synnystä. Kuten esteettisen arvioinnin opiskeluun liittyy taidekritiikin ja taidehistorian opiskelua, myös

ympäristön esteettisessä arvioinnissa on opiskeltava ja otettava huomioon maiseman historiallinen tieto ja maiseman nykykäyttö. Esimerkiksi maisemassa olevan ympäristön väärinkäyttö saa meissä aikaan vastenmielisyyden tunteen. (Carlson 2009, 97–98.)

Esteettisellä kasvatuksella on myös sudenkuoppansa, mitä Carlson on kuvannut ns. maisemahaitta-argumentoinnilla. Hän käyttää esimerkkinä Ympäristö siistiksi -liikettä, joka kehotti siistimään ympäristöä liasta, jätteistä ja roskista. Siistimisoperaatiota ei oltu kuitenkaan perusteltu roskien tai jätteiden ekologisella vaikutuksella, vaan se vetosi esteettisiin seikkoihin eli kyseessä oli pikemmin maiseman kaunistaminen.

Esteettisen kasvatuksen dilemma syntyy Carlsonin mukaan siitä, että ympäristöön voidaan suhtautua kahdella tavalla. Ihmistä voidaan kasvattaa muuttamaan maailmaa sellaiseksi, että epämiellyttävä kohde poistuu tai sitten siten, että muutamme omaa esteettisestä herkkyyttä ja suhtautumistamme niin, että aiemmin epämiellyttävä kohde koetaan esteettisenä. Näin Carlson haluaa osoittaa, että pelkkä esteettisen näkökulman ottaminen ei riitä, vaan jotta esimerkkitapauksen ympäristöliike voisi olla vakuuttavampi, tarvitaan sitä perustelemaan myös luonnontiedettä ja tietoa jätteiden ekologisesta vaikutuksesta. (Carlson 1994/1976, 105–106.)

Carlson puhuu myös maiseman tarkastelusta eri kansojen ja kulttuurien myyttisissä, symbolisissa ja taiteellisissa luomuksissa. Niillä voi olla vahva vaikutus kohteen kokemiseen. (Carlson 2009, 105.) Luomukset voivat tuoda mielihyvää tai muistuttaa ikävistä asioista. Ne voivat jopa estää esteettisen tarkastelun kokonaan. Vaikka ne ovat Carlsonin mukaan maiseman kuvitteellista rakentamista ja uudistamista, niillä on hänen mukaan kuitenkin tietty suhde maisemien esteettiseen tarkasteluun (Carlson 2009, 105).

Carlson pohtii artikkelissaan vielä yhtä maiseman arvioinnin tarkasteluntapaa, pluralismia. Sen mukaan voimme lukea maisemasta monia erilaisia merkityksiä, joita se on voinut tavalla tai toisella saada tai joita me siitä huomaamme ja löydämme. Pluralismi antaa näin myös maiseman myyttiselle, symboliselle ja taiteelliselle käyttötavoille tietyn kontekstin mukaan rajautuvan roolin maiseman esteettisessä tarkastelussa. (Carlson 2009, 106.) Yhteenvetona voidaan sanoa, että Carlsonin

mielestä keskeistä maiseman esteettisessä tarkastelussa ovat tietämys kohteen muodosta, yleistieto, tiede sekä tietämys maiseman historiasta ja nykykäytöstä. Tätä tietämystä täydentävät maiseman tieto maiseman myyttisistä, symbolisista ja taiteellista käyttötavoista. Mikään näistä pelkästään ei kuitenkaan riitä.

## **4.2 Ei-tietoperustainen ympäristöestetiikka**

Tietoperustaisuuden kriitikot eivät välttämättä kiellä tiedon merkitystä ympäristön esteettisessä tarkastelussa, mutta esteettinen kokeminen ja ympäristön arvottaminen eivät ole pelkästään tiedosta riippuvaisia. Kriitikoiden mielestä tiedollinen aines tulee liiaksi ympäristön ja sen kokijan väliin, jolloin kohteen ja kokijan välinen suhde jää etäiseksi. Lisäksi itse esteettisen kokemuksen ymmärrys on tietoperustaisissa näkemyksissä kriitikoiden mielestä puutteellinen. Tiedollisuuden vaatimus johtaa siihen, että älyllinen ja yksipuolisesti visuaalinen suhde ympäristöön ylikorostuu. Esteettisestä ympäristön kokemusta jää puuttumaan silloin moniaistinen ja ruumiillinen vuorovaikutus. (Kummala 2013.)

Tunnetuin ei-tietoperusteisen ympäristöestetiikan edustaja lienee Arnold Berleant, joka korostaa ympäristön kokonaisvaltaista kokemusta ja haluaa kumota jyrkän subjekti-objekti-kahtia-asettelun. Ympäristön kokemisessa korostuu moniaistinen ja ruumiillinen läsnäolo. Berleant on luonut pragmaattisen esteettisen kokemuksen mallin, jolla kuvataan niin kaikkien ympäristöjen kuin taiteen kokemista. Ympäristökokemuksessa korostetaan virittäytynyttä ja elettyä kokemusta. (Kummala 2013.)

Berleantin kokemuslähtöinen käsitys ympäristöstä on fenomenologinen. Haapalan (2006, 79–80) mukaan ympäristön ymmärtäminen fenomenologisena ilmiönä viittaa siihen, että ympäristö on ennen kaikkea koettu ympäristö. Se muodostuu ihmisen elämämaailman kautta, jolloin koettu ympäristö eli järvi tai laituri eivät ole ympäristöä sinänsä vaan järvi ja laituri ovat niin kuin ihminen ne kokee. Vain ihminen rakentaa itselleen merkityksellisen ympäristön. (Haapala 2006, 79–80.) Ympäristö on ontologisesti ihmisen sille antamia merkityksiä, mistä voisi johtaa, että ympäristö ei ole olemassa ilman ihmistä.



Ympäristö muodostuu etenkin ihmisen, kokemisen, ymmärryksen ja tietoisien toiminnan kautta (Berleant 2006, 89–91). Ympäristökritiikin kysymys kuuluu: Miten hyvin tietty ympäristö toimii inhimillisenä paikkana? Berleant (1994, 161).

Berleant (2006, 88–91) pohtii, mitä ympäristöllä ylipäänsä tarkoitetaan ja mistä se koostuu. Sellainen vastaus, että ympäristö ympäröi meitä, ei riitä hänelle, koska se johtaa siihen, että ympäristö ymmärretään joksikin ihmisen ulkopuolella olevaksi asiaksi. Ympäristö olisi jotain ihmisen ulkopuolella olevaa. Berleantin mielestä ihmiset ovat kuitenkin osa ympäristöä ja menee vielä pidemmälle. Hänen mukaansa ympäristö muodostuu osaksi ihmisen toimintaa ja elämää. Ympäristö on osa ihmisen elämää määrittävien fyysisten, sosiaalisten ja kulttuuristen suhteiden verkostoa. Ympäristö ja ihminen tulee näin ymmärtää kokonaisvaltaisesti. Ympäristö ja yksilö muodostavat jatkumon. Sama koskee maisemaa. Berleantin mielestä maisemaan astuminen ja siihen osallistuminen vaativat kaikkien aistien mukanaoloa. Lähestymme maisemaa aina omien merkityssisältöjemme ja havaintojemme kautta, on maisema sitten osaksi tai kokonaan ihmisen muovaama. (Berleant 2006, 89–91.)

Kokemuslähtöisen ympäristöestetiikan edustaja Berleant (2006, 99) puhuu ympäristön havaitsemisen yhteydessä myös sitoutumisen estetiikasta (*aesthetics of engagement*). Ympäristön havaitseminen on sidottu – vielä enemmän kuin mikään muu tilanne – keskinäisessä vuorovaikutuksessa toimivaan kokonaisvaltaiseen aistijärjestelmään. Siten, ruumiin ja paikan yhdistyessä, olemme osa ympäristöä (Berleant 2006, 103.)

Havaitseminen ei ole passiivista tai ulkopuolisena etäisyyden päästä tapahtuvaa arviointia. Sen sijaan arvioinnissa on kyse vuorovaikutteisesta ja aktiivisesta toiminnasta. Kaikilla asioilla on esteettinen puolensa, jos havainto perustuu vain tietoisuuteen ja merkityksentajuun (Berleant 2006, 97.)

Ympäristön esteettisessä arvioinnissa on tärkeää ymmärtää ympäristön piirteet siinä kontekstissa, johon itse osallistumme. Kokija havaitsee ympäristöään aktiivisesti aisteillaan, mutta kokija sitoutuu tietoisesti osaksi ympäristökokonaisuutta. (Berleant 2006, 101.) Ympäristön havaitseminen on sidottu keskinäisessä vuorovaikutuksessa toimivaan kokonaisvaltaiseen aistijärjestelmään, mutta tämä on Berleantin mielestä

vasta kokemisen pintaan. Esteettisen kokemiseen vaikuttavat myös esimerkiksi sosiaaliset ja kulttuurisen tekijät. (Berleant 2006, 104.)

Berleantin (2006, 105) mielestä kaikkein välittömintä ja kouriintuntuvaa ympäristön kokemisessa. Kun havaitsemme, emme ainoastaan näe, vaan myös koemme paikkoja esimerkiksi hengittämällä, haistamalla, ihon kautta ja kinemaattisesti. Kohtaamme ympäristön elementtejä, kuten tilaa, massaa, kokoa ja syvyyttä paitsi silmillä myös ruumiilla, liikkumalla ja toimimalla. Tähän aistimiseen sekoittuvat ja sitä muovaavat sekä suuntaavat kulttuuriset tekijät, minkä merkitys on Berleantin mukaan sitä suurempi, mitä abstraktimmista asioista on kysymys. Tällaisia ovat esimerkiksi ajan ja tilan kokeminen. Ympäristömme on paitsi havainto- myös laaja kokemisjärjestelmä. (Berleant 2006, 106.)

Berleant uskoo, että kun antaudumme maailmalle kokonaisuudessaan ja sidomme sen kaikkeen ruumiilliseen havaitsemiseen, suurenee kokemuksemme, inhimillinen maailmamme ja elämämme. Tällaisessa suuremmassa kokemisessa keskeistä on ympäristön esteettinen merkitys, jonka kokeminen edellyttää tarkkaavaisuutta, älyllistä uteliaisuutta ja sitoutumisen kokemista koko laajuuteen. (Berleant 2006, 110–111.)

Stan Godlovitch kritisoi myös tiedollista lähestymistapaa. Hänen mielestään on tärkeää, että luonnon kohtaamisessa säilyy tunne vieraudesta, erillisyydestä kohteen ja kokijan välillä. Luonto on hänelle olennaisesti etäinen ja tuntematon ja tämän mysteerin tunteen säilyttäminen on luonnon asianmukaiselle arvostamiselle välttämätöntä. (Kummala 2013.)

Kummalan mukaan ei-tietoperustaisessa näkemyksessä korostuu mielikuvituksen rooli luonnon kokemisessa. Esimerkiksi aiemmin mainittu Ronald Hepburn on tehnyt näin Kantiin nojaten. Mielikuvituksen roolia on korostanut myös Emily Brady, jonka mukaan ympäristön esteettisen tarkastelun tärkeä osatekijä on rikas aistikokemus. Vaikka tieto laajentaa ympäristön esteettisyyden tarkastelua myönteisesti, se ei ole Bradyn mukaan välttämätöntä. Mielikuvitus johdattaa mukaan aistikokemuksen pohjalta ulottuvuuteen, joka ei ole välittömästi aisteille läsnä ja näin tiedollinen ja välittömästi havaittu aines yhdistyvät ja rikastuvat mielikuvituksen kautta. Tällaisessa synteesissä tai integroidussa näkemyksessä on Bradyn mukaan

ympäristön esteettisen kokemisen ja arvottamisen perusta. Hän tunnustautuu myös tietyin varauksin kantilaiseksi ja argumentoi sen puolesta, että esteettisten arvostelmien tulisi olla pyyteettömiä. Pyyteettömyys takaa sen, ettei mielikuviutus muutu mielivaltaiseksi fantasiaksi ja että side tarkasteltavaan kohteeseen säilyy. Lisäksi Brady kehottaa harjoittamaan mielikuviutusta paljon, jotta oppisimme käyttämään sitä hyvin (imagining well). (Kummala 2013.)

Noël Carrollin näkemys on selkeämmin eräänlainen tiedollisen ja ei-tiedollisen näkemyksen välimuoto. Hän korostaa esteettisen luontokokemuksen tunnekomponenttia ja painottaa, että on täysin perusteltua arvostaa luontoa pelkästään sen herättämän tunnereaktion perustalta ilman tieteellistä tietoa. Toisaalta Carroll kuitenkin tukeutuu tunnereaktioiden analyysissään kognitiiviseen tunneteorian, jonka mukaan tunnereaktiot voidaan luokitella sopiviin ja epäsopiviin (appropriate/inappropriate). (Kummala 2013.)

Esteettisyys luonnossa ymmärretään eri tavoin, kuten edellä kävi ilmi. Kuten ympäristöestetiikassa on pohdittu paljon sitä, miltä arvopohjalta luontoa pitäisi tarkastaa, myös Green Care –toiminnassa on määritetty tietyt arvot, jotka voivat vaikuttaa siihen, miten esteettisyys sallitaan olevan mukana hyvinvointipalveluissa. Palaan tähän aiheeseen esteettisyys ja green care –luvussa.

## 5 Esteettinen elämä ja hyvinvointi

Edellisessä luvussa käytiin läpi ympäristöestetiikan kahta suuntausta, joista jälkimmäisessä korostettiin esimerkiksi aistien, tunteiden ja mielikuvituksen merkitystä esteettisessä kokemisessa. Tässä luvussa esittelen, mitä muita näkökulmia viime vuosina on noussut ihmisen ja ympäristön esteettisestä kohtaamisesta ja mitä esteettinen elämä tai esteettinen hyvinvointi tarkoittaa.

Esteettisen kokemisen ainutlaatuisuutta muuhun kokemiseen on selitetty inhimillisellä kuvittelukyvyllä. Sen ansiosta voimme yhdistellä asioita ja ymmärtää maailmaa paremmin. Kuvittelukyvyn avulla voimme ajatella ympäristöön myös sellaista, mikä ei ole läsnä ja tehdä elämästä tällä tavalla merkityksellisempää. Äärimmillään esteettisen elämän hakeminen voi johtaa kaiken estetisointiin eli yliestetisointiin.

Esimerkiksi Arto Haapalan, Kalle Puolakan ja Tarja Ranniston (2015) toimittamassa *Ympäristö, estetiikka ja hyvinvointi* -artikkelikokoelmassa on nostettu esiin esteettisen hyvinvoinnin ja muita käsitteitä kuvaamaan uudesta näkökulmasta ihmisen ja ympäristön välistä esteettisen tason kohtaamisia.

Haapala toteaa, että esteettiset arvot ja mahdollisuus kokea esteettisiä elämyksiä luetaan usein osaksi hyvää elämää. Filosofiasa ja psykologiassa elämän arvot on jaettu lähes aina kolmeen alueeseen eli totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen. Hän palauttaa ajatuksen takaisin Immanuel Kantiin, jonka kolme kritiikkiä tarkastelevat näitä kolmea ongelmakenttää: tietoteoriaa, etiikkaa ja estetiikkaa. Vaikka esteettisten arvojen merkitys voidaan osoittaa yhteiskunnassa monin tavoin, Haapala ihmettelee, että esteettisestä hyvinvoinnista tai hyvästä elämästä on kirjoitettu silti niin vähän. (Haapala 2015, 19–20.)

Haapala (2015, 21–23) sitoo esteettisen inhimilliseen kuvittelukykyyn. Hän avaa esteettisen hyvinvoinnin käsitettä osoittamalla kuvittelun ja esteettisen yhteyden liittäen sen esteettiseen hyvinvointiin. Lähtökohdaksi hän ottaa Edward Caseyn käyttämän verbin ”to entertain”, jolla on monia merkityksiä suomeksi, kuten huvittaa, ajatella, kuvitella ja huvitella. Tällaisen huvittelun avulla voimme ymmärtää jotain sellaista, mikä ei vastaa todellisuutta. Ajattelemme asiaa ja kohdetta tietyllä tavalla. Voimme esimerkiksi nauttia fiktiivisten sankareiden seikkailuista

elokuvissa tai puhua historian mytologisista hahmoista, vaikka ne eivät olisi todellisia.

Haapala laajentaa Caseyn käsitystä kuvittelusta ja toteaa, että kuvitellut asiat voivat olla myös todellisia tai läheisesti todellisuuteen liittyviä. Kuvittelukyky on laaja-alainen voimavara, joka liittyy kaikkeen ihmisen toimintaan. Hän käyttää kuvittelun käsitettä suomen kieltä laajemmassa merkityksessä (Haapala 2015, 24). Esimerkiksi Emily Bradyn mukaan kuvittelukyky täydentää, yhdistelee, lisää ja projisoi havaintokokemusta (Haapala 2015, 25). Luonnossa nähdään, tunnetaan, haistetaan, kuullaan ja maistetaan. Mielikuvitus yhdistää nämä asiat, jolloin syntyy esteettinen arvostelma. Mielikuvitus ei tässä yhteydessä tarkoita jotain todellisuudesta irrallista kuvittelua, vaan Kantin näkemyksen mukaista tietokyvyn jakamista mielikuvitukseen ja ymmärrykseen. (Rannisto 2007, 24.)

Mary Warnock on sanonut, että ihmisellä on kyky, jolla hän pystyy ajattelemaan myös sellaista, mikä ei ole läsnä. Sen takia näemme maailman merkityksellisempänä, olivatpa nämä asiat läsnä tai ei. Kyky ei ole pelkästään älyllinen vaan yhtäläillä liittyy tunteisiin. Kuvittelun avulla maailmaa voi ymmärtää paremmin ja kokea merkityksellisenä. (Haapala 2015, 24.)

Haapala (2015, 26) painottaa kuvittelun osuutta esteettisyydessä ja kritisoi esteettisen leimaamista vahvasti aistimillisuuteen. Hänen mielestään kyse ei ole aina mielikuvien muodostamista. Kuvittelu auttaa jokin palauttamisesta mieleen, eri asiayhteyksien löytämistä ja muistelemista.

Haapala nostaa esiin myös Aarne Kinnusen wittgensteinilaisen analyysin esteettisestä elämyksestä, minkä mukaan asioiden tuottamilla elämyksillä ei ole sisäistä eroa, vaan kyse on siitä, miten kukin luokittelee kokemansa elämyksen. Kun toiselle ikoni kirkossa voi olla taiteellinen niin toiselle se voi olla uskonnollinen elämys, mikä palautuu kokijan maailman mukaan. Haapalan mielestä ongelma on siinä, että uskonnollinenkin kokemus kytkeytyy kuitenkin todellisuuteen, jonka olemassa olijalla uskoo olevan. Esteettisessä tarkastelussa tällainen linkki puuttuu. (2015, 27.)

Haapala päätyy näkemykseen, että esteettisessä hyvinvoinnissa on kyse tietynlaisista kuvitteellisista kokemuksista. Niillä voi olla välineellistä arvoa siinä mielessä, että

niiden kautta ihminen esimerkiksi rentoutuu ja jaksaa sitten paremmin suorittaa arkiaskareensa. Esteettiset elämykset voivat Haapalan mukaan olla virkistykseksi.

Monroe C. Beardsleyn toi 1960-luvulla ensimmäistä kertaa filosofiseen keskusteluun esteettisen hyvinvoinnin käsitteen 'aesthetic welfare' ja esteettisen varallisuuden 'aesthetic wealth' käsitteet. Esteettinen hyvinvointi tarkoittaa jossakin hetkessä ja tilanteessa yhteisön jäsenten kokemia eri tasoisia esteettisiä kokemuksia. Lisäksi Beardsley puhuu esteettisestä varallisuudesta, joka taas tarkoittaa yhteisön kaikkien esteettisten arvokkaiden objektien joukkoa. (Haapala 2015, 28–29.) Esteettisesti arvokas luonto tukee puolestaan ympäristön ja yhteiskunnan esteettistä arvoa (Rannisto 2015, 124). Haapalan mukaan Beardsley palauttaa esteettisen arvon esteettiseen kokemiseen, mutta tavoittelee yleistä sosiaalista määritelmää hyvinvoinnille. Haapala sen sijaan on kiinnostunut siitä, mitä esteettinen hyvinvointi tarkoittaa yksilön tasolla. (2015, 28–29.)

Esteettisen hyvinvoinnin tai elämän hakeminen voi johtaa myös yliestetisointiin. Esimerkiksi Oscar Wilden on sanonut, että ihmisen tulisi joko olla taideteos tai pitää yllään taideteosta. Arjen estetiikassa tällainen voisi johtaa kaiken mahdollisen estetisoinniksi. (Haapala 2015, 30–31.)

Yuriko Saiton kehottaa etsimään arjesta jalokivenkaltaisia esteettisiä mahdollisuuksia, jotka ovat piiloutuneet yhdentekevyyden tai arkipäiväisyyden julkisivujen taakse. Voimme nähdä tutun maiseman bussin huuruisen ikkunan läpi kauniin hämyisenä tai havaita porraskaiteen ruosteisesta rososta kauniin pitsikuvion. Haapalan mielestä myös Yuriko Saiton arjen estetisointi voi johtaa samaan ongelmaan eli liialliseen arjen estetisointiin. (Haapala 2015, 30.)

Toisaalta kun puhutaan ympäristön esteettisestä kokemuksesta Saiton on nostanut esiin luonnon oman tarinan kuuntelemista. Luonnon omalla tarinalla Saito tarkoittaa ekologisen elämän ja luonnon lainalaisuuksien huomioista esteettisessä kokemuksessa. Ekologinen kokeminen on Saitolle olennainen ja näin hänen näkemyksensä voisi sijoittaa tietoperustaiseen ympäristöestetiikan alle. (Rannisto 2015, 110). Rannisto varoittaa luonnon liiallisesta humanisoimisesta esimerkiksi niin, että ympäristöä tarkkailtaisiin ainoastaan ihmisten elämästä ja kulttuurista

kertovien tarinoiden kautta. Silloin luonnon oma tarinan kuuleminen jäisi vähemmälle tai luonto esiintyisi Saiton sanoin mykkänä. (Rannisto 2015, 117.)

Richard Rortylle esteettinen elämä tarkoittaa oman elämänsä rakentamista tai luomista taideteoksen kaltaiseksi eli jokainen voisi muokata itsestään ainutkertaisen yksilön. Ongelma on se, ettei kaikille se vain ei ole mahdollista esimerkiksi lähtökohtiensa, varallisuuden tai elämäntilanteensa takia. Estetistinen suhtautumistapa kaikkeen voi johtaa Haapalan mielestä muutenkin epätoivoisiin seurauksiin. Jos kaikki estetisoidaan, esteettinen arviointi trivialisoituu ja oikeastaan koko esteettisen käsite katoaa. Esteettisyyttä ei voi ottaa hallitsevaksi elämänasenteeksi. Haapala pääättelee, että esteettinen elämä ei voi olla sama kuin esteettinen hyvinvointi. (Haapala 2015, 33–25.)

Voidaan myös miettiä, mitä tapahtuu ja mikä on vaikutus, jos ihmisellä ei ole mahdollisuutta esteettisiin elämyksiin. Haig Khatchadourian nostaa esiin esteettisen elämän elämäntaitona, joka ei synny itsestään, vaan sitä pitää harjoitella, vaalia ja ylläpitää. Hän puhuu elämäntaidosta ja esteettisestä elämästä vahvasti luontokokemuksen kautta. Hänen mielestään täysimääräinen nauttiminen mahdollisimman monimuotoisesta luonnonkaudesta on oleellinen osa esteettistä elämää. Jos ihminen ei kohtaa luontoa ja eristäytyy siitä, tekee se hänen elämästään ankeaa ja surullista. (Khatchadourian 1994, 135.)

Khatchadourian uskoo, että kauneuden tarve on yleensä synnynnäistä ja oleellinen osa kokonaista elämää. Hän ei silti rajaa kauneuden tarvetta taiteen tai hedonistiseksi nauttimisen tavoitteluksi tai tee siitä elämän yliestetisointia. Esteettinen elämä ei tarkoita myöskään moraalista tai uskonnollista elämää. Elämäntaito edustaa hänelle erilaisten esteettisten asioiden luomista ja niistä nauttimista omassa elämässään samalla auttaen tekemään niin myös toisia. Khatchadourian mukaan elämäntaito tarkoittaa ensinnäkin tasapainoisen, harmonisen, järjestyneen ja yhtenäisen elämän luomista tunteiden, ajattelun ja toiminnan alueilla. Toiseksi tavoitteena on esteettinen nauttiminen taiteesta, erilaisesta huippuosaamisesta, luonnonkauneudesta ja tyydytystä tuottavista ihmissuhteista. (1994, 133–134.)

Esteettisessä elämässä kyseessä on taito, joka ei synny sattumalta. Sitä vaalitaan ja sen omaksuminen vaatii ponnisteluja. Toisaalta tavoittelu ei saa olla liian totista.

Esteettisen elämän kuin myös onnen saavuttamisen esteenä voi olla esimerkiksi kiire ja mahdottomuus löytää aikaa pysähtyä katsomaan. Toisaalta syynä on luontoympäristön katoaminen läheltä tai sen kaupallistuminen ja rappeutuminen. (Khatchadourian 1994, 136.)

Palaan vielä Haapalan ajatukseen kuvittelun yhteydestä esteettiseen hyvinvointiin. Kuvittelu auttaa meitä pitämään mielessä erilaisia ajatussisältöjä, myös tunteisiin liittyviä, ja leikittelemään niillä. Voimme yhdistää mielestä pulppuavat tai sieltä kaivetut muistot ja tunteet uusiin aisteilla havaittuihin asioihin sekä tällä tavalla leikkiä erilaisten havaintosisältöjen kanssa. (Haapala 2015, 35.)

Tämä esteettinen leikki toteutuu taiteissa eri tavoin, mutta myös urbaani ympäristö ja luonto tarjoavat paljon mahdollisuuksia erilaisten aistihavaintojen ja kuvittelun yhdistämiseen ja näin esteettiseen kokemiseen. Haapalan mielestä urbaanin ympäristön kokeminen lähenee taidetta, koska siinä on mukana artefaktit. Luonnon kohteita arvioimme taas vapaammin. Ei ole mitään erityisiä kategorioita, joihin kohteet pitäisi sijoittaa. (Haapala 2015, 35–37.)

Tarja Rannisto (2015, 110) pohtii kokemuksen ja esteettisen arvon merkitystä ympäristöpäätöksiin ja -toimiin. Hän käyttää mielihyvän käsitettä, jota luonnossa oleminen tarjoaa. Hänen mielestään on tärkeää pohtia esteettisen mielihyvän suhdetta toiseen mielihyvän lajiin eli virkistymiseen. Rannisto erottaa esteettisen ja virkistysarvon. Esimerkiksi kun metsässä ollaan kävelemässä virkistysarvon tuottaman mielihyvän takana, kuten kohottamassa kuntoa tai saamassa raitista ilmaa tai ulkoiluttamassa koiraa, kyse on virkistysarvosta. Jos taas luonnon sisäiset arvot ja kokijan esteettinen herkkyys ovat oleellisia, silloin kyse on esteettisestä kokemuksesta. (Rannisto 2015, 120.)



## 6 Esteettisyys ja green care

Tässä luvussa teen yhteenvetoa siitä, miten esteettisyys ja green care kohtaavat estetiikan käsitteissä, ympäristöestetiikassa ja toisaalta viime vuosina heränneessä keskustelussa esteettisen elämästä ja hyvinvoinnista. Tarkoitus on löytää vastauksia sille, mitä esteettisyys tarkoittaa green care –toiminnassa, miten se siinä näkyy ja mitä estetiikka tieteenalana voi tarjota toiminnan kehittämiseen.

Tarkastelen ensin, miten esteettisyys voidaan nähdä eri näkökulmien valossa. Sen jälkeen pohdin, mitä esteettisyys tarkoittaa green care –toiminnan keskeisten ulottuvuuksien ja vaikuttavuuttakin mittavien indikaattoreiden valossa. Lopuksi kiteytän havaintoni taulukkoon ja pohdin, miten onnistunut näkökulmien yhdistäminen on ollut.

### 6.1 Estetiikan määrittelyn haasteet

Kuten aiemmin totesin on kauniille lukuisia eri määritelmiä ja esteettisyyden piiriin liittyvistä aiheista voidaan keskustella eri tasoilla. On tärkeä erottaa, milloin keskustelussa halutaan vastata kysymykseen ”mitä kauneus on”, milloin pohditaan kauneuden tarkoitusta eli vastataan kysymykseen ”mitä varten” tai milloin etsitään vastausta siitä, ”miten” kauneudesta puhutaan.

Esimerkiksi luvussa 3.1 vastattiin kysymykseen, ”mitä” kauneus on. Luvussa kerrottiin, että kauneutta voidaan tarkastella objektivistisesti, jolloin kauneus määritellään kohteessa oleviksi ominaisuuksiksi. Toisessa ääripäässä kauneus riippuu täysin kokijasta ja hänen kyvystään havaita ja arvottaa kohteen kauneutta.

Luvussa 4 vastattiin lähinnä ”mitä varten” –kysymykseen ja etsitty kauneuden tarkoitusta ja esteettisen arvon merkitystä suhteessa muihin arvoihin.

Tietoperustaisessa ympäristöestetiikassa korostettiin tiedon merkitystä ympäristön esteettisessä arvottamisessa. Ei-tietoperustaisessa ympäristöestetiikan tarkastelussa kauneus tai pikemmin esteettinen kokemus on olemassa sitä varten, että pystymme havainnoimaan ympäristöä tietoperustaista tarkastelua intensiivisemmin. Kauneuden ja esteettisen merkitys olivat myös luvun 5 keskiössä, missä esiteltiin kuvittelukyvyyn merkitystä sekä esteettisen elämän ja hyvinvoinnin käsitteitä. Esteettinen kokeminen itsessään on tärkeä ja arvokas elämän peruskivi.

Puhe kauniista –luvussa hahmotettiin, ”miten” kauniista voidaan keskustella. Jos sanot kohdetta rumaksi, voi toinen nostaa kohteen silti esteettisen tarkastelun kohteeksi ja pitää sitä kauniina tai ainakin esteettisesti mielenkiintoisena. Äärimmillään kaikki voidaan ottaa esteettisen tarkastelun kohteeksi, mitä kutsutaan myös yliestetisoinniksi tai Sepänmaan sanoin superkauneudeksi.

## **6.2 Luonto, toiminta ja yhteisö**

Seuraavaksi pohdin, miten esteettisyys näkyy Green Care –toiminnan kolmessa eri ulottuvuudessa, jotka ovat luonto, toiminta ja yhteisöllisyys.

### **Luonto kohteena**

Green Care –toiminnassa ajatellaan, että luonto voi toimia niin kohteena, tapahtumapaikkana kuin välineenä. Kohteena se on, kun ihailemme maisemaa tai iloitsemme luonnon äänistä. Tapahtumapaikkana se toimii, kun olemme metsäpolulla, syömme eväitä taukopaikalla tai käymme uimassa. Välineenä luonto on silloin, kun noukimme sieltä materiaalia taideteosta varten.

Ympäristöestetiikassa tarkastelun kohteena voi olla niin maisema, sääilmiö tai yksittäinen luonto-objekti kuin ihmisen reaktio luontoon (esteettinen kokemus). Kohteena luonto on alati muuttuva. Tarkastelun kohteena voivat olla myös ympäristötaideteokset sekä muut taideobjektit luonnossa tai luontoelementeistä tehty taide. Estetiikassa ympäristön käsite voi olla myös laajentunut ja tarkoittaa tekoympäristöä, kuten seikkailupuistoa tai digitaalista virtuaalimaisemaa. Voisiko Green Care –toimintaa ajatella virtuaalisten luontokokemusten hyödyntämisenä?

Kun estetiikassa on pohdittu ympäristön erityisyyttä tarkastelun kohteena, on vertailukohteena ollut usein taide. Toisin kuin taideteoksen kohdalla, luontokokemuksen äärellä kokija on kokonaan luonnon ympäröimä. Kokemusta on kuvattu taiteen kokemista dynaamiseksi ja kokonaisvaltaisemmaksi. Monimuotoista luonnonkauneutta on pidetty myös oleellisena osana esteettistä elämää. Jopa niin, että jos ihminen ei kohtaa luontoa ja eristäytyy siitä, tekee se hänen elämästään huonompaa. Jotkut esteetikot ovat korottaneet luonnon kauneuden kokemisen taiteen yläpuolelle.

Ympäristöestetiikassa luonto kohteena käsitetään laajemmin kuin Green Care –toiminnassa. Vaikka esteettisen kokemisen myönteinen merkitys ihmiselle on tunnetaan, esteettisyys ei ole vahvasti mukana Green Care –toiminnassa.

Kuten luvussa 4.1. kuvasin voi tietoperustaisen ympäristöestetiikan mukaan esteettinen mielihyvä luontokohteesta lisääntyä, kun kohteesta saa lisää tietoa. Se voi tarkoittaa kohteen kulttuurista, historiasta, ympäristön nykykäytöstä saatavaa tai luonnontieteellistä tietoa. Toisaalta tieto voi vaikuttaa siihen, ettei kohteen esteettistä tarkastelua pidetä sopivana. Esimerkiksi saastunutta järveä ei tulisi tietoperustaisen käsityksen mukaan ottaa esteettisen tarkastelun kohteeksi. Lisäksi tieto voi vähentää esteettistä nautintoa. Lupiini on kaunis kukka, mutta esteettinen nautinto siitä voi vähentyä, kun tietää, että kukka on vieraslaji, joka syrjäyttää alkuperäisiä niittykasveja, kuten kissankelloja ja päiväkakkaroita sekä niityllä eläviä hyönteisiä<sup>12</sup>.

Green Care –toiminta perustuu kestäväälle kehitykselle, joten siinä mielessä tieto ympäristökohteen ekologiasta voisi olla tärkeä. Toisaalta vaikuttaisi keinotekoiselta kieltää asiakasta nauttimasta esimerkiksi lupiinin kauneudesta. Sen sijaan Green Care –toiminnassa voidaan toki tarjota ympäristötietoutta asiakkaille.

Ympäristöestetiikassa on nostettu esiin, keskusteltu ja avattu erilaisia näkökulmia luonnon ja ympäristön tarkastelun ja kokemiseen, mistä voisi olla hyötyä myös Green Care –toiminnassa.

### **Luonnossa toimiminen**

Toinen Green Care –toiminnan hyvinvointikokemuksen elementti on toiminta, joka yhdistää ihmisen ympäristöönsä ja luo mahdollisuuden kokemukselle ja oppimiselle. Toiminnalla tarkoitetaan esimerkiksi luonnossa kävelyä, ympäristön tarkkailua, leikkiä, eläinten hoitamista tai vaikkapa käpyjen keräilyä.

Mitkä ovat luontolähtöisen toiminnan esteettiset ulottuvuudet? Kuten luvussa 4.2 kerrottiin ei-tietoperustaisen ympäristöestetiikan edustajat korostavat ympäristön esteettisessä kokemisessa moniaistista ja ruumiillista läsnäoloa, virittäytynyttä ja elettyä kokemusta. Esteettisen kokemisen ainutlaatuisuutta on selitetty inhimillisellä

---

<sup>12</sup> Kaipainen, Minna ja Taskinen, Juhani: ”Lupiini syrjäyttää kissankellot”. Artikkelin Ylen verkkosivuilla. <https://yle.fi/uutiset/3-6197345> (viitattu 21.7.2017).

kuvittelukyvyllä. Kun luonnossa nähdään, kuullaan, tunnetaan ja haistetaan, mielikuvitus yhdistää nämä asiat, jolloin syntyy esteettinen arvostelma. Kuvittelun ansiosta voimme yhdistellä asioita ja ymmärtää maailmaa paremmin. Lisäksi kuvittelun avulla voimme ajatella ympäristöön sellaista, mikä siellä ei ole läsnä ja tehdä elämästä siten merkityksellisempää.

Green Care-toiminnan kolme palvelutyyppiä ovat hoiva, kuntoutus ja aktivoiva sosiaalityö, toiseksi sosiaalipedagogiikka ja kasvatus sekä kolmanneksi virkistys ja hyvinvointi. Esteettisen kokemisen tuominen vahvemmin esiin näissä voisi olla yksi keino lisätä luontokokemuksen hyvinvointivaikutusta.

CareVa-hankkeessa todettiin, että ihmisen mieli vaikuttaa siihen, mitä havaitaan ja miten nämä asiat tulkitaan: luontomaisemat voivat heikentää negatiivisia ja vahvistaa myönteisiä tunteita. Esteettisen kokemisen kautta voidaan ehkä ymmärtää paremmin, mistä luonnosta saatavasta mielihyvästä on kysymys.

Käytän esimerkkinä mielenterveyskuntoutujaa, joka voi hyötyä green care – toiminnasta. Tiedetään, että masennukseen sairastunut henkilöllä kyky tuntee kiinnostusta tai mielihyvää on kadonnut<sup>13</sup>. Sairaudesta toipuvat kertovat usein siitä, miten he kävelyretkellä huomasivat parantumisen merkkejä: he olivat havainneet ja tunteet jopa iloa ympäröivästä luonnosta, kuten linnun laulusta, luonnon vehreydestä tai sadepisaroista kasvoillaan. Luonnon kokemisessa voi ajatella tarvitsevan herkkyyttä, joka voi kadota masennuksen aikana esimerkiksi sairauden tai lääkityksen takia. Luonnossa ihmisen aistit voivat herkistyä huomaamaan ympäröivää ihmisen ulkopuolella olevaa maailmaa. Lisäksi esteettisessä kokemisessa kuvittelukyky auttaa myös jokin palauttamista mieleen ja muistelemista osana luontokokemusta.

Luvussa 5 painotin, että esteettinen elämä ymmärretään taitona, joka ei synny sattumalta. Sitä pitää vaalia ja sen omaksuminen vaatii töitä. Green Care – toiminnassa luonnossa toimiminen voi olla myös tällaisen taidon vaalimista.

Palaan Platonin ajatukseen tiedon portaista. Sen mukaan voimme saavuttaa varsinaisen tiedon, joka on puhtaasti käsitteellistä, lähtemällä siitä, mikä on aistien

---

<sup>13</sup> Mieli maassa, mikä avuksi? (Depressio, masennus). Käyvän hoidon potilasversiot. Viitattu 19.7.2017. [http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p\\_artikkeli=khp00044](http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=khp00044)

havaittavaa ja edeten asteittain kohti tuntematonta. Viimeisellä portaalla ihminen päätyy viimein tajuamaan, mitä kauneus on: ”... silloin jos koskaan elämä on ihmiselle elämisen arvoista, kun hän saa nähdä kauneuden itsensä”. Esteettisessä kokemisessa on kyse myös taidosta ja sen harjoittamisesta, mikä voi auttaa ymmärtämään laajemmin myös ympäröivää luontoa.

Tosin äärimmillään esteettisen hyvinvoinnin ja elämän hakeminen voi johtaa kaiken estetisointiin eli yliestetisointiin. Silloin voidaan esimerkiksi todeta, että ihmisen tulisi joko olla taideteos tai pitää yllään taideteosta. Yhtä äärimmäistä olisi ajatella, että luonnon hyvinvointivaikutus syntyy siitä, että ihminen elää mahdollisimman omavaraisesti ja erakoituen. Toisaalta estetisoinnilla on mahdollisuus nähdä meitä ympäröivä rumuus kauniina, kuten ruoste kaiteessa kauniina pitsireunuksena. Samalla tavalla kaupunkiympäristöön voidaan tuoda pieni pala luonto kotiin esimerkiksi viherkasveilla, yrttipurkeilla tai kuuntelemalla kaiuttimista meren aaltojen ääniä.

Green Care –toiminta luo mahdollisuuden myös oppimiselle. Esteettisessä kontekstissa se voisi tarkoittaa maiseman tarkastelun opettamista, kuten tietoperustaisen estetiikan luvussa kerrottiin. Se voi olla myös esteettisen tarkastelun ottamista ja harjoittamista. Epämiellyttävien asioiden sijaan luonnosta voidaan tietoisesti hakea mielihyvää tuottavia asioita sekä harjoittaa kykyä ajatella myönteisesti. Sateella voimme joko vain moittia huonoa säätä tai hakea sateesta esteettistä mielihyvää. Siihen voisi liittyä pisaroiden kauneus, tuoksut, muistikuvia sateesta lempielokuvasta tai ylevän tunne sateeseen liittyvästä ukkosesta.

Tutkielmani lopussa oleva taulukko kiteyttää, miten esteettisyys kohtaa Green Care –toiminnan eri ulottuvuuksissa.

### **Luonnosta yhteisöllisyyttä**

Kolmas Green Care –toiminnan peruselementti on yhteisö, joka tarjoaa osallisuuden kokemuksen. Yhteisöllisyys ei tarkoita pelkästään sosiaalista vuorovaikutusta ihmisten kanssa. Se voi olla myös vuorovaikutusta eläinten, luontoympäristön tai esimerkiksi tietyn paikan kanssa. Miten esteettisyyttä voidaan hyödyntää tällaisessa osallisuuden kokemisessa?

Kuten aiemmin on tullut ilmi, luonnon esteettinen kokeminen on intensiivistä ja kokonaisvaltaista vuorovaikutusta luontoympäristön kanssa, missä yhdistyvät aistien tuoma tieto, kohteesta saatu tieto sekä myös muistot, muistikuvat, ja erilaiset tuntemukset. Esteettinen kokemus voi olla jaettavissa muiden kanssa. Esteettinen kokemus ei ole pelkästään aistinvaraista vaan kokonaisvaltaista, missä luodaan ympäristölle merkityksiä.

Sosiaalista vuorovaikutusta voidaan vahvistaa esimerkiksi sillä, että pohditaan yhdessä, mitkä asiat tekevät maisemasta tai yksittäisestä luonnonobjektista kauniin. Keskustelua voidaan virittää myös siitä, mitkä tekijät omassa itsessä vaikuttavat ympäristön kauneuden havaitsemiseen ja kokemiseen (esimerkiksi sairaus, tunnetila tai kohteesta saatava tieto).

Luontoympäristö voi aktivoida keskustelemaan arvoista. Saman kohteen arviointiin vaikuttaa näkökulma, joka voi olla hyvin erilainen, kuten taloudellinen, luonnontieteellinen tai esteettinen. Voidaan kysyä, onko jokin arvo toistaan ensisijaisempi tai oikeutetumpi? Miten kohteesta saatu tieto, kuten historia, luonnontiedot tai taloudellinen tieto vaikuttaa luontokokemukseemme?

Keskustelua voidaan käydä siitäkin, miksi brittiläisessä makukeskustelussa mainittiin ihmisen ikä, luonteenlaatu ja elämän ulkoisen olosuhteet. Miten nuoren tai iäkkään, kiivaan tai rauhallisen sekä varallisuus tai perhetilanne vaikuttavat kykyyn tai mahdollisuuden kokea esteettisiä elämyksiä ja kauneutta? Makukeskustelussa arvostettiin myös herkkyyttä ja arvostelukykä, koska pelkkä tieto ei riittäisi kauneuden arvioimisessa.

Estetiikka tarjoaa Green Care –toiminnan vuorovaikutustilanteisiin uusia näkökulmia. Ympäristön kokemisesta ja tarkkailusta voidaan keskustella eri tasoilla yksittäisistä kommentista hyvinkin filosofisiin pohdintoihin.

### **6.3 Johtopäätökset**

Esteettisyys ilmenee monin eri tavoin Green Care –toiminnassa. Green Care –toiminnan kehittämisessä esteettinen elementti ei ole kuitenkaan kovin vahvasti mukana. Jos esteettinen kokeminen ymmärretään siten, että se siinä yhdistyy aistivarainen kokeminen laajasti ihmismieleessä oleviin kokemuksiin, muistoihin,

mielikuviin ja fantasioihin, voidaan myös ymmärtää esteettisyyden tuomat mahdollisuudet Green Care –toiminnan kehittämiseen ja syventämiseen.

Painottamalla aistivaraisten luontokokemuksen sijaan esteettistä kokemista, voisi luontointervention hyvinvointivaikutusta mahdollisesti syventää. Esteettinen kokeminen yhdistää aistimukset, kohteesta saatavan tiedon, muistot, mielikuvat ja fantasiat kokonaisvaltaiseksi kokemukseksi.

Esteettisen kokemuksen kautta voidaan hyvinvointi-, terveys- ja virkistyspalveluihin myös rakentaa tuotteita, jotka palvelevat juuri esteettisen kokemuksen kehittämistä ja herättämistä. Toisaalta estetiikkaa voitaisiin alkaa soveltaa nykyistä enemmän osana niin julkista kuin yksityistä terveys- ja hyvinvointipalveluita.

Taulukon kiteytys tuo ilmi, millaisia esteettisiä ulottuvuuksia tässä työssäni löysin esteettisyydestä Green Care –toiminnassa. Se tuskin vielä kattaa kaikkia niitä mahdollisuuksia, joita estetiikka voisi toimintaan tarjota. Mukana eivät ole esimerkiksi taiteen tekeminen, taidekasvatus tai taideterapia.

Taulukoinnin haasteena oli esteettisyyteen liittyvien sijoittaminen eri ulottuvuuksille. Jos esteettinen kokeminen on samalla merkityksien antamista luonnolle, silloin se tarkoittaisi luontoa kohteena. Toisaalta kyseessä on hyvin intensiivinen kokemus, jolloin kyse on myöskin toiminnasta. Esteettinen kokeminen on myös vahvaa vuorovaikutusta ympäröivän luonnon kanssa, joten se voisi sijoittaa myös kohtaan ”Yhteisöllisyys”. Siitä huolimatta taulukointi kuitenkin auttoi löytämään luontolähtöisestä Green Care –toiminnasta monia esteettisen piirin kuuluvia asioita.

Green Care –toiminnan vaikuttavuutta on tutkittu muun muassa siten, että toimintaan osallistujilta on kerätty palautetta luontointervention vaikutuksista. Jatkossa näihin kyselyihin voisi laittaa mukaan esteettisen kokemista kuvaavia indikaattoreita. Olisi mielenkiintoista tietää esimerkiksi millainen luontoympäristö synnyttää esteettisiä elämyksiä ja toisaalta, miten mielikuvituksen käyttöä voidaan aktivoida luonnossa ja tuoda esiin muistoja, mielikuvia ja osallistujan luontoympäristöön antamia merkityksiä. Kaikki eivät varmaankaan liity estetiikkaan, mutta esteettinen kokeminen voi syntyä niistä.

Olen luonut taulukon kiteytyksenä luvussa 6 käymästani pohdinnoista Green Care – toiminnan esteettisistä ulottuvuuksista.

<b>Esteettisyys Green Care –toiminnan eri ulottuvuuksissa</b>		
<b>Luonto</b> (kohteena, tapahtumapaikkana ja välineenä)	<b>Toiminta</b> (yhdistää ihmisen ympäristöönsä, luo mahdollisuuden luontokokemukselle ja oppimiselle)	<b>Yhteisöllisyys</b> (vuorovaikutus ihmisten, luonnon ja eläinten kanssa)
<p><i>Ympäristöestetiikan kohteita:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Luontoympäristö, maisema, yksittäinen luonto-objekti</li> <li>• Seikkailupuisto metsässä</li> <li>• Virtuaalimaisema</li> <li>• Ympäristötaideteos</li> <li>• Luonnon elementeistä tehty taideteos</li> <li>• Ympäristö taiteessa (kuvataide, runous, musiikki, kirjallisuus)</li> <li>• Ihmisen reaktio luontoon (est.elämys)</li> <li>• Koettu ympäristö</li> </ul> <p><i>Tapahtumapaikkana:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Luonnossa esteettinen kokemus intensiivisempi kuin esimerkiksi taiteen kohdalla</li> <li>• Luonto ympäröi kokonaan kokijansa --&gt; mahdollisuus kokonaisvaltaiseen esteettiseen kokemiseen</li> <li>• Esteettisen näkökulman erottaminen esimerkiksi taloudellisista ja ekologisista arvoista</li> <li>• Ihminen on osa ympäristöä</li> </ul> <p><i>Esteettisyys luonnossa välineenä</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ympäristötaideteos</li> <li>• Luonnosta kerättyä materiaalia käytetään taiteessa.</li> <li>• Luontokokemus muuntuu taideobjektiksi (taideteos, runoteos, laulu, valokuva)</li> <li>• Luodaan kohteesta digitaalinen virtuaaliodellisuus esimerkiksi pelien käyttöön tai matkailumainokseen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Esteettisestä mielihyvistä nauttiminen (puron solina, auringonlasku, maiseman muoto, kukkien väriloisto jne.).</li> <li>• Esteettisen näkökulman käyttö luonnon kokemisessa - ero taloudelliseen tai ekologiseen tarkasteluun. Tarkastelun pyyteettömyys tai vapaus ottaa kaikkien esteettinen näkökulma.</li> <li>• Kuvittelukyky, jota pidetään esteettisen kokemisen perustana, yhdistää luontokokemukseen myös muistot, mielikuvat, merkitykset ja fiktiiviset asiat jne.</li> <li>• Esteettinen leikki. Aktivoidaan mielikuvitusta, joka auttaa ymmärtämään luontokokemusta ja rikastuttaa sitä. Esteettinen leikki.</li> <li>• Esteettisen tarkastelutaitojen kehittäminen (esim. maiseman tarkastelun opinto-ohjelma, taiteen tekemisen kautta)</li> <li>• Kohteesta saatavan tieto rikastuttaa myös esteettistä kokemista</li> <li>• Luodaan uudenlaista luontolähtöistä toimintaa multimedialla. Esimerkiksi virtuaaliset maisemat 3D-esityksenä ja peleissä.</li> <li>• Taiteen tekeminen luonnossa ja luontoelementeistä tai ympäristötaideteoksena.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Esteettinen kokeminen on vuorovaikutusta ympäristön kanssa</li> <li>• Esteettisten kokemusten jakaminen muiden kanssa</li> <li>• Keskustelua esteettisyydestä</li> <li>• Maiseman eri merkitysten tulkinnat</li> <li>• Keskustelu esteettisen arvosta suhteessa muihin arvoihin</li> <li>• Herkkyyden ja arvostelukykyyn kehittäminen esteettisessä tarkastelussa</li> <li>• Ihminen luo merkityksiä ympäristölle.</li> <li>• Sitoutumisen estetiikka</li> <li>• Luonnon oman tarinan kuunteleminen</li> </ul>

Taulukko: Tiina Jäppinen



## Lähteet

Beardsley, Monroe C. 1987. Esteettinen näkökulma. Teoksessa M. Lammenranta ja A. Haapala (toim.) *Taide ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus, 14–34.

Berleant, Arnold 1994. Ympäristökritiikki. Teoksessa Y. Sepänmaa (toim.) *Alligaattorin hymy. Ympäristöestetiikan uusi aalto*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 152–169. Verkkolähde 21.1.2017:  
[www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi](http://www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi)

Berleant, Arnold 2006. Mitä on ympäristöestetiikka? Suom. Martti Honkanen. Teoksessa A. Haapala, M. Honkala ja V. Rantala (toim.): *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 87–114.

Carlson, Allen 1994/1992. Ympäristöestetiikka. Teoksessa Sepänmaa Y. (toim.) *Alligaattorin hymy*. Lahti: Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus ja koulutuskeskus, 13–16.

Carlson, Allen 1994/1973. Ympäristöestetiikka ja esteettisen kasvatuksen dilemma. Teoksessa Sepänmaa Y. (toim.) *Alligaattorin hymy*. Lahti: Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus ja koulutuskeskus, 105–117.

Carlson, Allen 2007. Tarkasteluun kasvattaminen: mikä on olennaista maisemassa? Teoksessa Y. Sepänmaa, L. Heikkilä-Palo ja V. Kaukio (toim.) *Maiseman kanssa kasvokkain*. Helsinki: Maahenki, 92–107. Verkkolähde 21.1.2017:  
[www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi](http://www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi)

Dahler-Larsen, Peter 2005. *Vaikuttavuuden arviointi. Hyvät käytännöt. Menetelmä-käsikirja*. Helsinki: Stakes. Verkkolähde 31.7.2017:  
[https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/77071/vaikuttavuuden\\_arv.pdf](https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/77071/vaikuttavuuden_arv.pdf)

Eaton, Marcia Muelder 2003. Fakta ja fiktio luonnon esteettisessä ymmärtämisessä. Teoksessa Y. Sepänmaa, L. Heikkilä-Palo ja V. Kaukio (toim.) *Metsään mieleni*. Helsinki: Maahenki, 93–103. Verkkolähde 21.1.2017:  
[www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi](http://www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi)

*Green Care Finland ry:n verkkosivut 2017.* Viitattu 31.7.2017

<http://www.gcfinland.fi/>

Haapala, Arto 2015. Mitä on esteettinen hyvinvointi? Teoksessa A. Haapala, K. Puolakka ja T. Rannisto (toim.) *Ympäristö, estetiikka ja hyvinvointi. Suomen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1417.* Helsinki: SKS, 19–39.

Haapala, Arto & Honkanen, Martti & Rantala, Veikko (toim.) 2006. *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka.* Helsinki: Yliopistopaino, 79–86.

Haapala, Arto & Puolakka, Kalle & Rannisto Tarja (toim.) 2015. *Ympäristö, estetiikka ja hyvinvointi. Suomen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1417.* Helsinki: SKS.

Hepburn R. W. 1994/1966. Nykyajan estetiikka ja luonnonkauneuden laiminlyönti. Teoksessa Sepänmaa Y. (toim.) *Alligaattorin hymy.* Lahti: Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus ja koulutuskeskus, 18–40.

Khatchadourian, Haig 1994. Luonnonkauneus ja elämisen taide. Teoksessa Sepänmaa Y. (toim.) *Alligaattorin hymy.* Lahti: Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus ja koulutuskeskus, 133–137.

*Kielitoimiston sanakirja.* Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 11.2.2017

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>

Kinnunen, Aarne 1980. Luonnonestetiikka. Teoksessa A. Kinnunen ja Y. Sepänmaa *Ympäristöestetiikka.* Helsinki: Gaudeamus, 35–56.

Korpelainen, Heini & Kaukonen, Hille & Räsänen, Jaana (toim.) 2004. *Arkkitehtuurin ABC. Löytöretki rakennettuun ympäristöön.* Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, 16-17.

Kuisma, Oiva 2010. Kauneus. *Ensyklopedia Logos. Filosofian verkkoensyklopedia.* Verkkolähde 25.6.2017: <http://filosofia.fi/node/5354>

Kummala, Petteri 2010. Ympäristöestetiikka. *Ensyklopedia Logos. Filosofian verkkoensyklopedia.* Verkkolähde 31.7.2017: <http://filosofia.fi/node/6164>

Lammenranta, Markus 1990. Kauneuden välinearvo – Beardsley ja Goodman. Teoksessa M. Lammenranta ja V. Rantala (toim.) *Kauneus – filosofisen estetiikan ongelmia. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta vol. IV*. Tampere: Suomen Filosofinen yhdistys, 189–199.

Lääperi, Raija. & Puromäki, Henna 2014. Kohti suomalaista Green Care – laadunhallintaa. Teoksessa E. Vehmasto (toim.) *Green Care –toimintatavat suuntaviivat Suomessa, MTT Kasvu 20*. Jokioinen: MTT, 49–94. Verkkolähde 31.7.2017: <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu20.pdf>

Mustaranta, Markku 1990. Taste, fancy & false refinement. Teoksessa M. Lammenranta ja V. Rantala (toim.) *Kauneus – filosofisen estetiikan ongelmia. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta vol. IV*. Tampere: Suomen Filosofinen yhdistys, 43–62.

Rannisto, Tarja 2007. *Luonnon estetiikka*. Helsinki: Multikustannus Oy.

Rannisto, Tarja 2015. Kulttuurin ja luonnon jäljet ympäristön esteettisessä kokemisessa. Teoksessa A. Haapala, K. Puolakka ja T. Rannisto (toim.) *Ympäristö, estetiikka ja hyvinvointi. Suomen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1417*. Helsinki: SKS, 19–39.

Salonen, Kirsi 2005. *Mieli ja maisemat: eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sepänmaa, Yrjö 1990. Esteettinen kauneus. Teoksessa M. Lammenranta ja V. Rantala (toim.) *Kauneus – filosofisen estetiikan ongelmia. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta vol. IV*. Tampere: Suomen Filosofinen yhdistys, 145–162.

Sepänmaa, Yrjö 1991. *Kauneuden käsite & Ympäristö kokonaistaideteoksena. Valtion teknillinen tutkimuskeskuksen tiedotteita 1294*. Espoo: Valtion teknillinen tutkimuskeskus.

Sepänmaa, Yrjö 1994. Ympäristöestetiikan uusi aalto. Teoksessa Sepänmaa Y. (toim.) *Alligaattorin hymy*. Lahti: Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus ja koulutuskeskus, 7–12.

Siitari, Nea ja Siponen, Anniina 2013. *Mieleni metsään menköhön. Opas luonnon hyvinvointivaikutuksista*. Mikkeli: Mikkelin korkeakoulu.

Soini, Katriina (toim.) 2014. *Green Care –toimintatavan suuntaviivat Suomessa. MTT Kasvu 21*. Jokioinen: MTT. Verkkolähde 31.7.2017: <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21.pdf>

Soini, Katriina 2014. Green care –toiminnan vaikuttavuuden lähtökohdat. Teoksessa K. Soini (toim.) *Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care –toiminnan vaikuttavuutta. MTT Kasvu 21*. Jokioinen: MTT, 12–49. Verkkolähde 31.7.2017: <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21.pdf>

Soini, Katriina, Ilmarinen & Katja, Yli-Viikari Anja & Kirveennummi, Anne 2011. Green care sosiaalisena innovaationa suomalaisessa palvelujärjestelmässä. Artikkelijulkaisussa *Yhteiskuntapolitiikka 76 (2011):3*. Helsinki: THL, 321–331.

Soini, Katriina & Vehmasto, Elina 2014. Kohti suomalaista Green Care –toimintatapa. Teoksessa E. Vehmasto (toim.) *Green Care –toimintatavat suuntaviivat Suomessa, MTT Kasvu 20*. Jokioinen: MTT, 8–28. Verkkolähde 31.7.2017: <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu20.pdf>

Särkkä, Susanna & Konttonen, Lea & Sjöstedt, Tuula 2013. *Luonnon lukutaito - Luo liiketoimintaa vihreästä hyvinvoinnista*. Helsinki: Sitra.

Tourula, Marjo & Rautio, Arja (toim.) 2014. *Terveyttä luonnosta*. Oulu: Hule-instituutti Oulun yliopisto, Metsähallitus ja Oulun seutu.

Tyrväinen, Liisa & Savonen Eira-Maija & Simkin, Jenni 2017. *Kohti suomalaista terveysmetsän mallia. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 11/2017*. Helsinki: Luonnonvarakeskus (Luke).

Varto, Juha 1990. Kauneuden taito. Teoksessa M. Lammenranta ja V. Rantala (toim.) *Kauneus – filosofisen estetiikan ongelmia. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta vol. IV*. Tampere: Suomen Filosofinen yhdistys, 19–33.

- Vehmasto, Elina 2014. Green Care –palvelutyypit Suomessa. Teoksessa E. Vehmasto (toim.) *Green Care –toimintatavat suuntaviivat Suomessa*, MTT Kasvu 20. Jokioinen: MTT, 29–48. Verkkolähde 31.7.2017: <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu20.pdf>
- Vehmasto, Elina (toim.) 2014. *Green Care –toimintatavan suuntaviivat Suomessa*. MTT Kasvu 20. Jokioinen: MTT. Verkkolähde 11.2.2017: <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu20.pdf>
- Vuorinen, Jyri 1993. *Estetiikan klassikoita. SKS Tietolipas 126*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Yli-Viikari, Anja 2014. Green Care –toiminnan hyvinvointivaikutukset. Teoksessa K. Soini (toim.) *Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care –toiminnan vaikuttavuutta*. MTT Kasvu 21. Jokioinen: MTT, 50–97. Verkkolähde 31.7.2017: <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21.pdf>